

Escola Universitaria de Enfermería Povisa

ORGANIZACIÓN

A Escola Universitaria de Enfermería de Povisa, adscrita á Universidade de Vigo, naceu oficialmente no ano 1991, baixo o patronazgo do Hospital Povisa coa idea de desenvolver unha función docente que consideraba adecuada e beneficiosa para un centro das súas características, formando profesionais de Enfermería que cando terminasen os seus estudos, puidesen pasar a formar parte da División de Enfermería do Hospital, estendendo na actualidade dita filosofía a todos os estamentos sanitarios tanto españois como estranxeiros.

A filosofía do Centro Estudos Povisa é formar profesionais capaces de exercer as funcións específicas de cada unha das titulacións que imparte, así como fomentar o traballo mediante a colaboración con outros profesionais da saúde e chegar a conseguir obxectivos comúns.

Para chegar a esta meta, a formación do alumnado apóiase en tres alicerces fundamentais: O desenvolvemento de clases teórico-prácticas enfocadas á resolución de problemas, impartidas por especialistas en cada unha das materias, o fomento da aplicación práctica dos conceptos teóricos, mediante a avaliación continuada do alumno por medio de tutorías, o que ten especial interese sobre todo nos créditos prácticos clínicos, avaliación que se realiza en colaboración cos profesionais das diferentes unidades onde o alumno realiza estes créditos.

ÓRGANOS DE GOBIERNO

Director: MANUEL TORRES VIZCAYA

Subdirectora: MARÍA GIRÁLDEZ MIRANDA

Secretaria: ALICIA MUIÑOS ÁLVAREZ

Delegado U. VIGO : RAÚL IGLESIAS BLANCO

ESTRUCTURAS

INFRAESTRUTURAS: Situada na rúa Romil 75 / 77 da cidade de Vigo, a escola conta cunha superficie aproximada aos 2.500 m², distribuídos en catro plantas que compoñen a estrutura do Centro. A entrada á Escola conta cunha rampla especialmente para acceso a discapacitados.

As aulas destinadas a docencia son as seguintes :

- AULA 11 □ 1º CURSO
- AULA 21 □ 2º CURSO
- AULA 23 □ 3º CURSO
- AULA 1 □ 4º CURSO
- AULA S1, S2, S4, S5 Y S7 □ todos os cursos.

EQUIPO DIRECTIVO

Director: MANUEL TORRES VIZCAYA

Subdirectora: E. MARÍA GIRÁLDEZ MIRANDA

OS DOCENTES

<http://cepovisa.com/escuela-universitaria/docencia/profesorado/>

INGRESO E ADMISIÓN

Enfermería é unha profesión regulada, é dicir aquela cuxa actividade profesional está subordinada a disposicións legais e á posesión dunha determinada cualificación profesional, polo que o Grao en Enfermería capacita para o exercicio da profesión de Enfermería, baseado na ORDE CIN/2134/2008, do 3 de xullo, que establece os requisitos para a verificación dos títulos universitarios oficiais que habiliten para o exercicio da profesión de Enfermería.

O Título planificouse unha formación total de 240 créditos ECTS, dividida en oito cuatrimestres, cunha duración de catro anos lectivos e cun tipo de ensino de carácter presencial.

Número de prazas máximas de novo ingreso ofertadas no primeiro curso de implantación por modalidade de ensino: 70 prazas.

Non se establecen probas adicionais para o acceso ao título de Grao en Enfermería, aténdose unicamente ao establecido pola CIUG e pola normativa vixente de Universidade de Vigo.

Recoméndase unha actitude de axuda ás persoas e unha visión integral capaz de relacionar e relacionarse con todas as dimensións do ser humano. Ademais, debería demostrar unha adecuada disposición para o traballo en equipo, o estudo continuado, reflexivo e crítico, a capacidade de adaptación continua ao cambio e o manexo de situacións con gran carga física e emocional. Igualmente requírese responsabilidade, equilibrio, madurez persoal e boa saúde.

METODOLOXÍA DOCENTES

A metodoloxía docente a nivel xeral varía segundo o tipo de materia a impartir, as máis utilizadas son:

Clase expositivas.

Sesións en sala de demostracións.

Talleres.

Estudos de casos, análises diagnósticos, aprendizaxe baseada en problemas.

Traballos individuais e grupais relacionados cos contidos da materia.

Resolución de problemas.

Manexo da tecnoloxía da información e a comunicación.

Tanto o tipo de metodoloxía como o sistema de avaliación de todas as materias están perfectamente deseñados na Guías Docnet e ditas guías renóvanse curso a curso.

APOIO E SEQUEMENTO

O estudante matriculado conta cun sistema de apoio e seguimento, primeiramente a través da Universidade de Vigo e mediante o Plan de Acción Titorial (PATEUE) do Centro.

Esta titulación posibilita o acceso ao segundo e terceiro grao de desenvolvemento académico (Máster e Doutoramento) e ás especialidades específicas da titulación definidas polo Ministerio de Sanidade.

Grao en Enfermaría

Materias

Curso 1

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
11593-53747	Anatomía humana	1c	9

11593-53748	Psicología	1c	9
11593-53749	Bioquímica	1c	6
11593-53750	Fisiología humana	2c	9
11593-53751	Estadística, TRIC y bases de la investigación	2c	9
11593-53752	Enfermería comunitaria I	2c	6
11593-53753	Fundamentos de enfermería I	1c	6
11593-53754	Fundamentos de enfermería II	2c	6

Curso 2

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
11593-53755-S	Introducción a la enfermería clínica	1c	9
11593-53756-S	Farmacología	1c	9
11593-53757-S	Enfermería clínica I	2c	9
11593-53758-S	Enfermería comunitaria II	1c	6
11593-53759-S	Ética y legislación	1c	6
11593-53760-S	Gestión de enfermería	2c	6
11593-53761-S	Enfermería geriátrica y cuidados paliativos	2c	6
11593-53762-S	Prácticas clínicas I	2c	9

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Anatomía humana				
Materia	Anatomía humana			
Código	11593-53747			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Álvarez Fernández, Félix			
Profesorado	Álvarez Fernández, Félix Ortiz Rey, José Antonio			
Correo-e	falvarez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Descríbese a anatomía macro e microscópica normais do corpo humano, desde o punto de vista topográfico e estrutural, con especial interese na anatomía funcional. Preténdese que, integrando este coñecemento coa fisioloxía e a bioquímica, os alumnos poidan recoñecer as alteracións morfolóxicas, e anatomofuncionais producidas polas diferentes formas de enfermarse.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
Resultados previstos na materia	
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
Citoloxía e histoloxía	Concepto. A célula epitelial e o tecido epitelial: tipos, características, localización e funcións. A pel. As células do tecido conxuntivo. O tecido conxuntivo: tipos, características, localización e funcións. Os tecidos de sostén; óso e cartilaxe: características, localización e funcións. A célula muscular e o tecido muscular: características, localización e funcións. As células do tecido nervioso, e o tecido nervioso: características, localización e funcións. A substancia gris e a substancia branca. Medula ósea. O sangue. Tecido linfóide: órganos linfoides.
Embrioloxía	Meiose. Gametoxénese. Fecundación. Segmentación. Blástula. Ectodermo, endodermo, mesodermo. Implantación e placentación. Desenvolvemento embrionario.
Concepto de Anatomía Humana. Posición anatómica e puntos de referencia.	Xeneralidades de anatomía humana. Terminoloxía anatómica. Posición anatómica. Termos de relación, comparación e movementos. Planos anatómicos. Cavidades orgánicas. Mediastino e peritoneo. Órganos, aparellos e sistemas.
Aparello locomotor	Osteoloxía do esqueleto axial. Osteoloxía do esqueleto apendicular. Artroloxía. Mioloxía. Vascularización e innervación. Anatomía de superficie.
Sistema endocrino	Organización do sistema endocrino. Localización e características anatómicas das glándulas endocrinas. Anatomía do eixo hipotálamo-hipofisario.
Órganos dos sentidos	Xeneralidades. Sensibilidade táctil, gustativa e olfativa. O ollo. O oído.

Sistema Nervioso	Organización: sistemas nerviosos central e periférico. Órganos do sistema nervioso central: organización anatómica e localización; as súas estruturas e os seus compoñentes: encéfalo e medula espinal. Meninxes e líquido cefalorraquídeo. Órganos do sistema nervioso periférico: organización anatómica e localización; as súas estruturas e os seus compoñentes. Vías nerviosas do sistema nervioso central e nervios periféricos (craniais e raquídeos) sensitivos e motores máis importantes. Plexos nerviosos. Sistema nervioso autónomo ou vexetativo.
Sistema cardiocirculatorio	Anatomía do corazón. Anatomía do sistema circulatorio. Organización do sistema cardiocirculatorio.
Aparello respiratorio	Vías respiratorias superiores (nariz, farinxe, larinxe). Vías respiratorias inferiores (traquea e bronquios principais). Pulmón e pleura.
Aparello dixestivo	A boca e as glándulas salivais. Farinxe. Esófago. Estómago. Intestino delgado e groso. Fígado, vesícula biliar e páncreas.
Aparello xenitourinario	Anatomía dos principais órganos (riles, uréteres, vexiga, uretra). Organización do sistema urinario. Órganos reprodutores masculinos (próstata, vesículas seminales, testículos, pene). Organización do sistema reprodutor masculino e vía seminal. Órganos reprodutores femininos (vulva, vaxina, útero, ovarios, trompas de Falopio). Organización do sistema reprodutor feminino. A placenta. A mama.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	72	92	164
Prácticas de laboratorio	6	30	36
Exame de preguntas obxectivas	2	9	11
Práctica de laboratorio	1	3	4
Práctica de laboratorio	1	2	3
Práctica de laboratorio	1	2	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas das prácticas para desenvolver polo estudante.
Prácticas de laboratorio	Estudo de ósos (reais e réplicas), modelos anatómicos, recursos web ou/e láminas anatómicas ou/e radiolóxicas.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Lección maxistral	Aténdese a todo tipo de consultas xa sexa dentro da propia hora de clase, en titoría, ou mediante correo electrónico
Prácticas de laboratorio	Aténdese a todo tipo de consultas xa sexa dentro da propia hora de clase, en titoría, ou mediante correo electrónico

Avaliación

Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
------------	---------------	---------------------------------------

Exame de preguntas obxectivas	O exame final constará de 40 preguntas tipo test (+3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán un punto, as erróneas restarán 0.25 e as que estean en branco non computarán. Os alumnos dispoñerán de 60 minutos para a realización da proba.	40
Práctica de laboratorio	PRÁCTICA DE LABORATORIO I: O alumnado será avaliado de cada unha das prácticas de laboratorio de ósos e modelos anatómicos mediante unha proba tipo test composta por 20 preguntas (+2 de reserva). Estas probas realizaranse o día de clase posterior á realización da práctica, sendo obrigatoria a asistencia previa á práctica.	20
Práctica de laboratorio	PRÁCTICA DE LABORATORIO II: O alumnado será avaliado de cada unha das prácticas de laboratorio de ósos e modelos anatómicos mediante unha proba tipo test composta por 20 preguntas (+2 de reserva). Estas probas realizaranse o día de clase posterior á realización da práctica, sendo obrigatoria a asistencia previa á práctica.	20
Práctica de laboratorio	PRÁCTICA DE LABORATORIO III: O alumnado será avaliado de cada unha das prácticas de laboratorio de ósos e modelos anatómicos mediante unha proba tipo test composta por 20 preguntas (+2 de reserva). Estas probas realizaranse o día de clase posterior á realización da práctica, sendo obrigatoria a asistencia previa á práctica.	20

Outros comentarios sobre a Avaliación

AVALIACIÓN

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA ou GLOBAL), para que elixan a que máis se axuste ás súas necesidades. Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC): O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (anexando xustificante pertinente). A cualificación da EC obterase mediante a suma das probas desenvolvidas na aula: PRÁCTICA DE LABORATORIO I (20%), PRÁCTICA DE LABORATORIO II (20%), PRÁCTICA DE LABORATORIO III (20%) e EXAME (40%). Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía para computar a avaliación continua. A data da realización das prácticas de laboratorio será comunicada polo coordinador da materia ao estudantado en clase con antelación.

Cada práctica de laboratorio avaliarase mediante unha proba tipo test composta por 20 preguntas (+2 de reserva). Estas probas realizaranse o día de clase posterior á realización da práctica, sendo obrigatoria a asistencia previa a esta. Será obrigatoria a asistencia ás tres prácticas de laboratorio, así como a realización posterior das tres probas de avaliación. En caso de ausencia xustificada a algún dos talleres contemplados na guía docente, o profesor exporá ao alumno unha actividade teórico práctica alternativa que deberá entregar no prazo indicado polo docente.

O exame final constará de 40 preguntas tipo test (+3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán un punto, as erróneas restarán 0.25 e as que estean en branco non computarán. Os alumnos dispoñerán de 60 minutos para a realización da proba. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

Aqueles estudantes que non sigan ou perdesen a AC, serán cualificados mediante avaliación global.

Avaliación global (AG): Aqueles alumnos que opten pola avaliación global, serán avaliados da seguinte maneira:

□ PRÁCTICA DE LABORATORIO III: (20%): Os alumnos realizarán a práctica de laboratorio que será de asistencia obrigatoria. Serán avaliados do mesmo mediante unha proba de tipo test composta por 20 preguntas de tipo test + 2 de reserva. A data será anunciada polo coordinador da materia na aula e través de MOOVI con antelación. Será un taller de asistencia obrigatoria; en caso de non asistir a materia non poderá ser superada. Ademais, terá que obter unha nota mínima de 5.0 sobre 10. En caso de ausencia xustificada a algún dos talleres contemplados na guía docente, o profesor exporá ao alumno unha actividade teórico práctica alternativa que deberá entregar no prazo indicado polo docente. □ EXAME FINAL (80%): O exame constará de 100 preguntas tipo test (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. Será necesario obter unha nota mínima de 5/10 para poder facer aprobar a materia e computar o taller. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web. Os alumnos disporán de 90 minutos para a realización da proba.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global, pero neste caso só se realizará un exame tipo test composto por 100 preguntas (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. Suporá o 100% da calificación final.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web. Os alumnos contarán con 120 minutos para a realización da proba.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión. **COMPROMISO ÉTICO:** Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Frank H. Netter, **Netter. Atlas de anatomía humana. Abordaje regional**, 9788413823980, Elsevier España, 2023

Varios autores, **Sobotta. atlas de anatomia humana**, 9788413827704, Elsevier España, 2024

Anne M. Gilroy y Brian R. MacPherson, **Prometheus: Atlas de anatomía**, 9788491108450, Editorial Médica Panamericana S.A., 2021

Gary A. Thibodeau, **Estructura y función del cuerpo humano**, 9788491138006, Elsevier España, 2021

Bibliografía Complementaria

John T. Hansen, **Cuaderno de anatomía para colorear**, 9788413823850, Elsevier España, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Psicología				
Materia	Psicología			
Código	11593-53748			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Torres Vizcaya, Manuel			
Profesorado	Carballo González, Ana María Tapia Jara, Iratxe Torres Vizcaya, Manuel			
Correo-e	mtvizcaya@riberacare.com			
Web				
Descrición xeral	O traballo da enfermaría é un dos eixos principais para axudar a conseguir o benestar do individuo, familia e comunidade. A materia de Enfermería en Saúde Mental proporciona coñecementos, mellora actitudes e proporciona habilidades para dar coidados en todos os niveis asistenciais: prevención da saúde mental, protección, procesos *rehabilitadores e loita contra a *estigmatización da sociedade ante as persoas con trastornos mentais e familia. O perfil competencial determina que o profesional de enfermaría estará capacitado para identificar alteracións de saúde mental, problemas emocionais / afectivos do comportamento humano e dar resposta con coidados idóneos utilizando a relación terapéutica de axuda como instrumento básico.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A10	Identificar as respostas psicosociais das persoas #ante as diferentes situacións de saúde (en particular a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións adecuadas para proporcionar axuda nas mesmas
A14	Coñecer e identificar os problemas psicolóxicos e físicos derivados da violencia de xénero para capacitar ao estudiantado na prevención, a detección precoz, a asistencia, e a rehabilitación das vítimas desta forma de violencia
A23	Identificar os factores relacionados coa saúde e os problemas da contorna, para atender ás persoas en situacións de saúde e enfermidade como integrantes dunha comunidade.
B22	RA52 Coñecer os coidados paliativos e control da dor para prestar coidados que alivien a situación dos pacientes en situación de enfermidade avanzada e/o terminal
C6	RA27 Formar e informar, facilitar e apoiar a saúde e o benestar dos membros da comunidade, cuxas vidas están afectadas por problemas de saúde, risco, sufrimento, enfermidade, incapacidade ou morte
D8	RA14 Coñecer e identificar os problemas psicolóxicos e físicos derivados da violencia de xénero para capacitar ao estudiantado na prevención, a detección precoz, a asistencia, e a rehabilitación das vítimas desta forma de violencia

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de aplicar o pensamento científico a vida cotiá e laboral.	A14 A23	B22	C6	D8
Nova	A10			
Nova			C6	
Nova				D8

Contidos

Tema	
Tema 1: Introducción á psicoloxía	Concepto de psicoloxía Clasificación da psicoloxía dentro das ciencias Orixes históricas da psicoloxía Ramas de psicoloxía Métodos de investigación en psicoloxía A psicoloxía na enfermaría e nas ciencias da saúde

Tema2: Identificación de fenómenos psicosociais.	Perspectiva holística da persoa. Dimensión intelectual. Introducción Valor adaptativo da aprendizaxe e a memoria. Aprendendo. Introducción á orixe da motivación. Motivación intrínseca e extrínseca. Disposición motivacional do paciente. Aplicación en coidados de enfermaría. Introducción. Concepto e Compoñentes da emoción. Funcións das emocións. Dimensións da experiencia emocional. Aplicación dos coidados de enfermaría.
Tema 3: Procesos psicolóxicos	Percepción sensorial e atención, requisitos para a percepción do mundo exterior. Factores que inflúen na percepción. Percepción de síntomas e sufrimento. Percepción social. Percepción de control. Memoria. Relevancia do estudo da aprendizaxe e a memoria. Intelixencia
Tema 4: Identificar habilidades básicas de comunicación efectiva.	Introdución Concepto de comunicación. Axiomas da comunicación humana Diferenzas entre comunicación e linguaxe: a especificidad de linguaxe humana Desenvolvemento da linguaxe na infancia. Aplicación en coidados de enfermaría. Actitudes básicas dos profesionais sanitarios. Sistemas para mellorar as habilidades de comunicación do paciente
Tema 5: Actitudes e coñecementos básicos da relación terapéutica.	Introdución. Perspectiva holística da saúde. Algúns conceptos holístico de interese. Perspectiva holística e coidados de enfermaría. Aspectos psicosociais da atención. A enfermidade e hospitalización A ansiedade e a tensión como compoñentes básicos de enfermarse Aspectos psicolóxicos da dor. Perdas e proceso de doazón. Métodos alternativos para mellorar o benestar do paciente. Técnicas relacionales en enfermaría. A relación enfermeira/paciente. Aspectos psicosociais do paciente cirúrxico, do paciente crónico e do paciente terminal. O paciente ingresado nunha unidade de coidados especiais
Tema 6: Fases do desenvolvemento evolutivo	Infancia. Teorías do desenvolvemento. Desenvolvemento do neno. Experiencias de hospitalización. Adolescencia Dimensións, biolóxica, psicolóxica, social e espiritual. Aplicación aos coidados de enfermaría. Idade adulta Etapas e características da vida adulta. Solicitude a coidado de enfermeira. Maiores, etapas e características. Dimensións biolóxicas psicolóxico, social e espiritual. Aplicación aos coidados de enfermaría
Tema7: Fases do desenvolvemento humano desde o punto de vista psicosocial.	A persoa como unidade de relación. Consideracións psicosociais básicas Relacións interpersoais. Valores e crenzas. Actitudes e procesos de cambio. A relación interpersoal. O autocoidado como estratexia de crecemento persoal. Técnicas para desenvolver os recursos persoais. A familia e as formas familiares. Sistemas de apoio social. A familia como sistema. Acontecementos vitais, crises e homeostasis familiar. Ciclos evolutivos e familia. A familia atípica. Outras estruturas de roles *parentales. Factores de risco e familias en crises. A enfermeira nos grupos. Os grupos, técnicas grupales en enfermaría. Liderado e capacidade de influencia. Liderado de enfermaría. O equipo de enfermaría como grupo de traballo.
Tema 8: Xestión de problemas relacionados coa violencia de xénero.	Introdución e marco conceptual da violencia de xénero. Definición. Perfil do acosador-agresor. Perfil da vítima. Inicio do proceso. Descrición do proceso de violencia de xénero. Consecuencias para a vítima. Prevención e educación para a igualdade.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	29	30	59
Estudo de casos	12	10	22
Seminario	12	25	37
Resolución de problemas de forma autónoma	12	73	85
Exame de preguntas obxectivas	2	0	2
Presentación	1	15	16

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución
Seminario	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvo de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe
Resolución de problemas de forma autónoma	Análise dun tema asignado polo docente. No que se realizará un traballo *grupal e exporase como presentación na aula. Tras a previa supervisión e corrección por parte do docente.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Seminario	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvo de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución
Probos	Descrición
Presentación	Exposición por parte do alumnado ante o/a docente e/ou un grupo de estudantes dun tema sobre contidos da materia ou dos resultados dun traballo, exercicio, proxecto... Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo.

Avaliación				
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Estudo de casos	Proba na que un alumnado debe analizar un feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.	20	A10 A14	
Resolución de problemas de forma autónoma	Análise dun tema asignado polo docente. No que se realizará un traballo grupal e exporase como presentación na aula. Tras a previa supervisión e corrección por parte do docente	20		B22 D8
Exame de preguntas obxectivas	O exame será unha proba obxectiva de 80 preguntas tipo test (aprobarase a partir do 5/10). 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0,25 do valor das correctas.	40	A23	B22 D8
Presentación	Exposición por parte do alumnado ante o/a docente e/ou un grupo de estudantes dun tema sobre contidos da materia ou dos resultados dun traballo, exercicio, proxecto... Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo.	20	A10	B22

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase, o profesorado presentará o plan de estudos e os horarios de titorías, e informará o alumnado sobre as opcións de avaliación (CE/EG) para que o alumnado poida elixir a que mellor se adapte ás súas necesidades. Asíse a avaliación continua. De non facelo, a elección da avaliación global comunicárase formalmente segundo a metodoloxía establecida e publicárase na páxina web. O vinte por cento das ausencias non xustificadas supoñen a perda do dereito á CE. As ausencias xustificadas inclúen: a realización de exames, a asistencia a organismos colexiais, o ingreso hospitalario e as baixas por enfermidade ou medicina (coa documentación xustificativa correspondente adxunta).

AVALIACIÓN CONTINUA (AC):

- A cualificación consta de PRÁCTICAS DE CASOS (20%), RESOLUCIÓN DE PROBLEMAS (20%), PRESENTACIÓN (20%) e EXAME FINAL (40%). Débese obter unha cualificación mínima de 5/10 para que se compute a EC. Se non se consegue esta cualificación ou se perde a AC por faltas, a cualificación obtense por AG.

- Realízanse estudos de caso na clase, tanto oralmente como por escrito (representando o 20 % da nota). Avaliárase mediante a participación activa na clase e o traballo individual.

- A resolución de problemas fíxese na clase e avalíase tanto oralmente como por escrito.

- Fíxese unha presentación en grupo (representando o 20 % da nota).

- Realízase un exame final tipo test de 80 preguntas (representando o 40 % da nota). Hai catro opcións de resposta dispoñibles. Cada resposta incorrecta resta un 0,25 % da resposta correcta. Mesmo se o estudante obtén resultados satisfactorios no programa mencionado, tamén pode optar pola proba de avaliación final para mellorar a súa nota, na que sempre se respectará a nota obtida na avaliación continua.

Deberase acadar un 5 en cada unha das metodoloxías descritas para manter a avaliación continua.

Avaliación Global (AG):

O exame será unha proba obxectiva de 100 preguntas de tipo test (o aprobado alcanzarase cun 5/10). 4 opcións de resposta. Cada resposta incorrecta resta 0,25 puntos da resposta correcta. Se o estudante escolle esta opción ou perde o dereito á avaliación continua, pode asistir ás clases e participar nas tarefas (sen recibir cualificación), pero debe superar unha proba de opción múltiple que abarque todo o contido tratado no curso e compartido en moovi (presentacións do profesorado e traballos do alumnado).

As datas de exame para a primeira e a segunda oportunidade publicaranse no sitio web da escola. AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE

Se o estudante suspende a materia en calquera das opcións (AC/AG) no primeiro intento, asignaráselle unha avaliación global (100 % da cualificación) no segundo intento.

MATRICULAS DE HONOR

Para outorgar matrículas de honra no caso de cualificacións idénticas entre varios estudantes, utilízase como criterio de outorgamento o expediente académico na data en cuestión. Compromiso ético: Espérase que o alumnado mostre un comportamento ético axeitado. Se se detecta un comportamento pouco ético (copia, plaxio, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non cumpriu os requisitos para aprobar a materia. Neste caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), de acordo coa normativa vixente da UVIG. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación a non ser que estea expresamente autorizado.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Amigo Vázquez, I.; Fernández Rodríguez, C.; Pérez Álvarez, M., **Manual de Psicología de la Salud**, 978-84-368-1805-5, 2ª, Pirámide, 2003

Díaz Méndez, D.; Latorre Postigo, J. M.; Leal Costa, C.; Saldivia Bórquez, S., **Psicología para Enfermería y Ciencias de la Salud**, 978-84-1382-181-8, 1ª, Elsevier, 2023

Bibliografía Complementaria

Antequera Jurado, C., **El desafío del cáncer: Vivencias y estrategias psicológicas con las que afrontar la enfermedad para pacientes y acompañantes**, 978-84-1361-218-8, 1ª, Shackleton Books, 2023

Chalifour, J., **La relación de ayuda en cuidados de Enfermería: Una perspectiva holística-humanista**, 978-84-87621-15-4, -, SG Editores, 1994

Cibanal Juan, L., **Interrelación del profesional de Enfermería con el paciente**, 978-84-7592-408-3, -, Doyma, 1991

Lafuente Niño, E.; Loredó Narciandi, J. C.; Castro Tejerina, J.; Pizarroso López, N., **Historia de la psicología**, 978-84-362-6963-5, -, UNED, 2011

Morrison, V.; Bennett, P., **Psicología de la salud**, 978-84-8322-343-7, -, Pearson Educación, 2008

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería comunitaria I/11593-53752

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fisiología humana/11593-53750

Bioquímica/11593-53749

Outros comentarios

A avaliación continua permite seguir a materia de forma ordenada e con *feedback periódico por parte do profesor.

Contrólase a asistencia.

Valórase positivamente a participación activa en clase

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Bioquímica				
Materia	Bioquímica			
Código	11593-53749			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1	1c
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández Ferro, Martín			
Profesorado	Fernández Ferro, Martín			
Correo-e	martinfdezferro@yahoo.es			
Web	http://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	O programa de Bioquímica, ten como obxectivo proporcionar un coñecemento a nivel molecular, tanto da estrutura como da función dos distintos procesos bioquímicos, metabólicos e xenéticos esenciais do noso organismo. Devandito coñecemento é imprescindible para comprender a organización, regulación, funcionamento e a transmisión de información dos seres vivos e poder entender o funcionamento xeral do ser humano. Todo iso servirá de base para a comprensión das distintas patoloxías que poden afectar á nosa saúde.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A1	Coñecer e identificar a estrutura e función do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos
A3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos
A6	Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
B1	RA01 Coñecer e identificar a estrutura e función do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos
B4	RA05 Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable
C8	RA32 Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde
D14	RA33 Ter unha actitude cooperativa cos diferentes membros do equipo

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Nova	A1	B1	C8	D1
	A1	B3	C8	D2
	A2	B4	C12	D3
	A3	B6	C17	D4
	A3	B7	C24	D5
	A4	B8	C25	D6
	A5	B10	C26	D7
	A6	B12	C33	D8
		B13	C45	D9
		B14	C46	D10
		B16	C47	D11
			C48	D14

Contidos	
Tema	
1.- Introducción e fundamentos xerais da bioquímica	1.1 Concepto de Bioquímica 1.2 Bioelementos e Biomoléculas inorgánicas 1.3 A auga 1.4 Disolucións 1.5 Concepto de PH 1.6 Ionización da auga 1.7 Equilibrio acido-base 1.8 Alcalosis e acidosis 1.9 Resolución de problemas 1.10 Seminario

2.-Estrutura e función das Biomoléculas	2.1 Hidratos de carbono 2.2 Lípidos 2.3 Aminoácidos e proteínas 2.4 Ácidos Nucleicos 2.5 Encimas, vitaminas e hormonas
3.- Metabolismo enerxético	3.1 Nutrición, absorción e transporte 3.2 Mecanismos hormonais de regulación 3.3 Obtención e aproveitamento da enerxía 3.4 Metabolismo dos hidratos de carbono 3.5 Metabolismo dos lípidos e lipoproteínas 3.6 Metabolismo Nitrogenado 3.7 Resolución de problemas 3.8 Seminario
4.- Bioloxía e introdución á xenética	4.1 A célula 4.2 O ciclo celular 4.3 Organización do material xenético 4.4 Biosíntesis de ADN: replicación 4.4 Biosíntesis de ARN: transcrición 4.5 Biosíntesis de proteínas: tradución 4.6 Código xenético 4.7 Seminario

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	40	40	80
Seminario	10	20	30
Actividades introdutorias	1	5	6
Obradoiro	2	5	7
Resolución de problemas de forma autónoma	4	8	12
Exame de preguntas obxectivas	1	4	5
Resolución de problemas e/ou exercicios	1	4	5
Traballo	1	4	5

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e directrices para a resolución de exercicios,e realización de traballos ou proxectos a desenvolver polo estudante
Seminario	Reunións de carácter periódico con grupos reducidos, co obxecto de poder controlar o progreso na comprensión da materia por parte do alumnado, con cada un dos docentes; axuntará o contido teórico con posibles casos clínicos e a súa patoloxía. Inclúirá a exposición e defensa oral por parte da/o alumna/o.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia
Obradoiro	Actividade enfocada á adquisición de coñecementos procedementais, habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor/a ás actividades individuais e/ou en grupo que desenvolven os/as estudantes.
Resolución de problemas de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno/a debe desenvolver as solucións axeitadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase empregar como complemento da lección maxistral.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Lección maxistral	Aclaración de dúbidas do alumnado segundo as súas necesidades individuais
Seminario	Aclaración de dúbidas do alumnado segundo as súas necesidades individuais
Actividades introdutorias	Aclaración de dúbidas do alumnado segundo as súas necesidades individuais
Obradoiro	Aclaración de dúbidas do alumnado segundo as súas necesidades individuais
Resolución de problemas de forma autónoma	Aclaración de dúbidas do alumnado segundo as súas necesidades individuais

Avaliación					
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades	40	A1 A3	B1	D14
Resolución de problemas e/ou exercicios	Proba na que o alumno debe solucionar unha serie de problemas e/ou exercicios nun tempo/condicións establecido/as polo profesor. Desta maneira, o alumno debe aplicar os coñecementos que adquiriu.	30	A3 A6	B4	C8
Traballo	Proba na que o alumno, individualmente ou en grupo, elabora un documento sobre a materia	30	A1 A6	B4	C8

Outros comentarios sobre a Avaliación

INTRODUCCIÓN

O primeiro día de clase, o profesor exporá a planificación da materia e os horarios de titorías, e informará sobre as opcións de avaliación (CONTINUA OU GLOBAL), para que o alumnado elixa a que mellor se adapte ás súas necesidades.

Asúmese a avaliación continua; o rexeitamento desta e a elección da avaliación global comunicarase formalmente segundo a metodoloxía establecida na Escola e publicada na páxina web.

A avaliación de todas as probas poderase seguir desde Moovi.

AVALIACIÓN CONTINUA (AC)

Asistencia e perda de AC: O 20% das faltas inxustificadas supón a perda do dereito á EC. Consideraranse xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a baixa por enfermidade ou médica (achegando o xustificante pertinente).

Cualificación final: A cualificación da Avaliación Continua obtérase sumando as probas de: RESOLUCIÓN AUTÓNOMA DE PROBLEMAS (30%) , TRABALLO (30%) EXAME DE PREGUNTAS OBXECTIVAS (40%)

Cómpre obter unha cualificación mínima de 5/10 en cada metodoloxía para o cálculo da nota final na avaliación continua. Se non se cumpren estes requisitos, o alumnado perderá a AC e será avaliado mediante a Avaliación Global.

1. Resolución de problemas

Esta actividade é obrigatoria para os alumnos de AC e presentárase de forma individual. Consiste na resolución de exercicios relacionados co metabolismo enerxético. Cada estudante recibirá uns exercicios específicos, proporcionados polo docente. Para a súa preparación, seguiranse as indicacións facilitadas na clase. Estas probas entregáranse a través de Moovi. Requírese unha cualificación mínima de 5/10 para manter a avaliación continua.

2. Traballo: Esta actividade é obrigatoria para os alumnos de AC. Consistirá nunha presentación grupal na clase sobre os temas propostos relacionados cos avances en bioloxía molecular/xenética. Requírese unha cualificación mínima de 5/10 para manter a avaliación continua. Esta proba desenvolverase no aula e as cualificacións serán presentadas en Moovi. Requírese unha cualificación mínima de 5/10 para manter a avaliación continua.

3. Exame de preguntas obxectivas O exame de Avaliación Continua constará de 40 preguntas de resposta múltiple, as características detallaríanse na aula. Cada resposta incorrecta resta 0,25 puntos ao valor das correctas. Requírese unha cualificación mínima de 5/10 para poder computar a nota final por continua.

AVALIACIÓN GLOBAL (AG)

Aqueles alumnos que non sigan ou puidesen perder a AC serán cualificados mediante unha Avaliación Global. Realízase un exame global que representa o 100% da cualificación da materia. Consistirá nun exame test de resposta múltiple de entre 100 preguntas (4 opcións de resposta). Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das correctas. Para aprobar a materia é necesario alcanzar unha nota mínima de 5/10. O exame realízase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web.

2ª OPORTUNIDADE A non superación da materia en calquera das dúas modalidades (AC/AG) na 1ª oportunidade implica que na 2ª oportunidade se optará exclusivamente pola avaliación global (baixo os mesmos criterios de exame único sobre o 100% da nota).

MATRÍCULA DE HONRA

Para dirimir a Matrícula de Honra no caso de idéntica cualificación entre varios alumnos, utilizarase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO

Agárdase que os estudantes amosen un comportamento ético axeitado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Baynes JW, Dominiczak MH, **Bioquímica médica**, 978-84-1382-582-3, 6, Elsevier, 2024

Lieberman M, Peet A. Marks, **Bioquímica médica básica: un enfoque clínico**, 978-84-18892-97-4, 6, Wolters Kluwer, 2023

Bibliografía Complementaria

Cohn RD, Scherer SW, Hamosh A, **Genética y genómica en medicina**, 978-84-1382-697-4, 9, Elsevier, 2024

Grace R, **Deficiencia de piruvato quinasa**, 978-1-912776-97-9, Karger Publishers, 2019

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Fisiología humana/11593-53750

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Anatomía humana/11593-53747

Outros comentarios

Se recomendarán tamén os textos utilizados en 2º de bacharelato nas materias de química e sobre todo bioloxía xa que neles está a base do que se vai estudar no presente curso, máis ampliado e con enfoque dirixido á bioquímica humana. Aos alumnos procedentes de FP, se lle ofertaran tutorías de grupo nas que se poderá incidir en aqueles conceptos básicos, cuxos coñecementos se precisan para poder seguir o programa.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fisiología humana				
Materia	Fisiología humana			
Código	11593-53750			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Mosteiro Cerviño, Martín José			
Profesorado	Álvarez Otero, Judith Mosteiro Cerviño, Martín José			
Correo-e	mmosteiro@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Fisioloxía Humana é a disciplina científica que explica o funcionamento do corpo humano, o seu desenvolvemento e proceso evolutivo a partir da aplicación dos principios que propoñen outras ciencias (física, química, bioloxía). Esta materia describe e analiza as funcións orgánicas dos seres humanos, e as leis e principios que as rexen. Contempla as interaccións dunhas funcións con outras, e expón a súa integración global no conxunto do organismo completo Permite coñecer as modificacións que se producen por adaptación a determinados factores externos e internos, e senta as bases dos procesos patolóxicos que conducen á aparición de enfermidades			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
C1	RA13 Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado
C9	RA38 Aplicar as técnicas que integran o coidado de enfermería, establecendo unha relación terapéutica cos nenos e os seus coidadores
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Ser capaz de adquirir os coñecementos fundamentais sobre os mecanismos que regulan as funcións dos distintos órganos e sistemas.	C1 C9	D1 D2 D3

Contidos

Tema	
Introdución a fisioloxía.	Introdución. Concepto.
Fisioloxía renal e líquidos corporais.	Función do ril. A nefrona. Filtración glomerular e mecanismo de formación dos oríños: secreción e reabsorción tubular. Control do volume de oríños. Equilibrio ácido-base. Técnica do aclaramento da función renal. Pelvis renal, uréteres, vexiga e uretra: a micción. Control neurolóxico da micción.
O sangue	Composición do sangue e hematopoiesis. O plasma e a microcirculación. Os eritrocitos e a hemoglobina. O metabolismo do ferro. Fundamentos do transporte e intercambio de gases en sangue e tecidos. Hemostasia e coagulación.
Fisioloxía cardiovascular.	Principios do funcionamento do corazón. Actividade do miocardio e ciclo cardíaco. Sistema de conducción eléctrica. Regulación da frecuencia e contractilidade. Electrocardiograma. Hemodinámica vascular. Arterias, veas e capilares. Circulación sistémica e pulmonar. Control do fluxo sanguíneo e da presión arterial
Fisioloxía respiratoria.	Mecánica da respiración. Intercambio de gases. Transporte de gases en sangue. Volumes e capacidades pulmonares. Regulación da respiración.

Fisioloxía dixestiva.	Principios xerais. Motilidade intestinal: conceptos de peristaltismo e ton: tipos funcionais de movementos no tubo dixestivo. Control nervioso da función gastrointestinal. Sistema nervioso entérico. Fluxo sanguíneo gastrointestinal. Circulación esplénica. A dixestión: enzimas e dixestión química. Dixestión e absorción dos principios inmediatos. Excreción. Función das glándulas salivais. O páncreas, o fígado e a vesícula biliar. Nutrición e metabolismo enerxético. Metabolismo dos principios inmediatos, vitaminas e minerais.
Fisioloxía do sistema endocrino e reprodución.	Mecanismo de acción hormonal. Clasificación química e funcional das hormonas. Regulación da secreción hormonal. Sistema hipotálamo-hipofisario: hipotálamo, talo hipofisario, adenohipófisis e neurohipófisis. ADH e oxitocina. Hormonas tiroideas e calcitonina. Paratiroides: regulación do calcio e fosfato no organismo. Hormonas pancreáticas e regulación da glucemia. Hormonas adrenais: corticais (o cortisol, a aldosterona e os esteroides sexuais) e medulares (catecolaminas). O estrés. As hormonas sexuais masculinas e femininas. O ciclo ovárico. Menarquia. Ciclo menstrual. Menopausa. A placenta. Embarazo, parto e lactación. A melatonina. O sistema APUD. As prostaglandinas.
Fisioloxía do aparello locomotor	Fisioloxía muscular: unidade motora. Tipos de fibras musculares. Mecánica e enerxética da contracción muscular. Ligamentos e tendóns. Óso. Cartilaxe. Articulacións.
Neurofisioloxía.	Fisioloxía do sistema nervioso. Funcionamento da neurona. Bases físico-químicas do impulso nervioso. Neurotransmisores e condución do impulso nervioso. Fisioloxía dos órganos dos sentidos xerais e especiais. Vías nerviosas motoras e sensitivas. Os reflexos.
(*)El Sistema Inmune	(*)Defensa e inmunidad: principais órganos linfoides y funciones. Células del sistema inmune: clasificación y función. Fisiología de la respuesta defensiva. Respuestas inmunes y autoinmunes. Inmunidad innata y adquirida

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	72	108	180
Seminario	7	28	35
Resolución de problemas e/ou exercicios	2	0	2
Resolución de problemas e/ou exercicios	2	0	2
Exame de preguntas obxectivas	2	0	2

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Seminario	Presentación de temas específicos dentro do temario, de importancia pola súa actualidade, aplicación práctica ou como forma de integración dos contidos explicados anteriormente nas leccións maxistras. - Dirixidos á resolución de problemas prácticos e á aplicación razoada dos coñecementos teóricos - Asistencia e participación activa, individual. - En horario de clase. - Número de seminarios e datas de celebración comunicaranse por parte dos profesores

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Lección maxistral	Aténdese a todo tipo de consultas xa sexa dentro da propia hora de clase, en titoría ou mediante correo electrónico
Seminario	Aténdese a todo tipo de consultas xa sexa dentro da propia hora de clase, en titoría ou mediante correo electrónico

Avaliación				
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Resolución de problemas e/ou exercicios	Proba escrita, teórico-práctica, non liberatoria - As preguntas avaliarán tanto o nivel de coñecementos teóricos como a aplicación práctica dos mesmos, mediante a resolución de problema	30		
Resolución de problemas e/ou exercicios	Proba escrita, teórico-práctica, non liberatoria - As preguntas avaliarán tanto o nivel de coñecementos teóricos como a aplicación práctica dos mesmos, mediante a resolución de problemas	30	C1 C9	D1 D2 D3
Exame de preguntas obxectivas	- Proba escrita de carácter global . - Avalía a totalidade da materia impartida ao longo do período lectivo - Valorará principalmente os coñecementos teóricos básicos necesarios para garantir a suficiente aptitude do alumno na materia	40	C1 C9	D1 D2 D3

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA ou GLOBAL), para que elixan a que máis se axuste ás súas necesidades. Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

1- AVALIACIÓN CONTINUA (EC) O 20% de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á EC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A) Durante o período lectivo realizaranse dúas probas de cualificación (probas teórico-práctica 1 e 2) - Tratarase de 2 probas escritas, non liberatorias. - As preguntas destas probas avaliarán tanto o nivel de coñecementos teóricos como a aplicación práctica dos mesmos mediante a resolución de problemas. - Constarán predominantemente de preguntas tipo test, aínda que se poderán incluír preguntas de resposta curta ou de desenvolvemento. - As datas de realización, o número de preguntas e o seu formato, así como os contidos da materia en cada proba, serán comunicadas ao alumnado a través de MOOVI con suficiente antelación. - A puntuación obtida en cada unha, constituirá o 30% da cualificación final da materia.

B) Exame de preguntas obxectivas:- Tratarase dunha proba escrita de carácter global.- Avaliará a totalidade da materia impartida ao longo do período lectivo, tanto a través de leccións maxistras como mediante outras actividades docentes que eventualmente se realicen.-Valorará principalmente os coñecementos teórico básicos necesarios para garantir a suficiente aptitude do estudante na materia - Constará de polo menos 40 preguntas tipo test.

- A puntuación obtida neste exame constituirá o 40% da nota total do curso **Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía para computar a avaliación continua, excepto no exame final, que será dun 5/10. En caso de non alcanzarse devanditas cualificacións o estudante perderá a EC.**

A nota final calcularase do seguinte modo: Nota final= 30% da proba teórico-práctica 1 + 30% da nota da proba teórico-práctica 2 + 40% do exame.

- Deberase alcanzar un 5 de nota media para superar satisfactoriamente a materia.

2- AVALIACIÓN GLOBAL (alumnado que perda ou renuncie á súa avaliación continua)

- Terán a oportunidade de superar a materia mediante un exame global, na data publicada polo centro. - Tratarase dunha proba escrita, que avaliará a totalidade da materia impartida ao longo do período lectivo, ben a través de leccións maxistras como mediante outras actividades docentes que eventualmente se realicen. - Constará de 100 preguntas tipo test, de resposta múltiple. - Posibilitará alcanzar o 100% da nota, debéndose chegar a un mínimo do 50% (5 puntos) para considerarse superado.

3- Exame 2ª oportunidade - O alumnado que non alcance unha puntuación de 5 na modalidade de avaliación continua ou global poderán presentarse a 2ª oportunidade, na data fixada polo centro e publicada na web, seguirase o mesmo modelo que na AVALIACIÓN GLOBAL.

Criterios para a puntuación de preguntas tipo test: - Nas diferentes ferramentas de avaliación (resolución de problemas, exame final, exame global, exame de 2ª oportunidade).

Sistema de puntuación do test de preguntas obxectivas será o seguinte:

- O test será de resposta múltiple, con 4 posibles opcións, sendo unha delas a correcta ou a máis válida. - A puntuación calcularase de acordo aos seguintes parámetros: · As respostas correctas terán un valor de 1 punto · As respostas incorrectas restarán 0,25 puntos · As respostas en branco terán un valor de 0 puntos, e non restarán

Compromiso ético: Espérase que o alumno presente un comportamento ético adecuado. No caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, e outros) consideraríase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Neste caso a

cualificación global no actual curso académico será de suspenso (0.0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa. O feito de introducir un dispositivo electrónico non autorizado na aula de exame será considerado motivo de non superación da materia no presente curso académico e a cualificación global será de suspenso (0.0).

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión. **Aviso:** No caso de discrepancias entre as distintas versións lingüísticas da guía, prevalecerá #indicar na versión en castelán. Calquera aspecto ou circunstancia en relación ao contido ou desenvolvemento dos sistemas e probas de avaliación non detallado na guía docente ou que suscite dúbidas de interpretación será obxecto de valoración por parte da Comisión Permanente da Escola.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Guyton, Hall, **TRATADO DE FISIOLÓGÍA MÉDICA**, 978-84-1382-013-2, 14, Elsevier, 2021

Bibliografía Complementaria

Tortora, Derrickson, **PRINCIPIOS DE ANATOMÍA Y FISIOLÓGÍA**, 978-84-1106-026-4, 15, Panamericana, 2018

Netter, **FUNDAMENTOS DE FISIOLÓGÍA**, ISBN: 978-84-1382-817-6., 3, Elsevier, 2025

Patton, **ANATOMÍA Y FISIOLÓGÍA**, 978-84-1382-462-8, 11, Elsevier, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Estadística, TRIC y bases de la investigación				
Materia	Estadística, TRIC y bases de la investigación			
Código	11593-53751			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Latas Calvo, Román			
Profesorado	Latas Calvo, Román Mosquera Losada, María Elena			
Correo-e	rlatas.ext@povisa.es			
Web	http://www.riberasalud.com/cepovisa/escuela-universitaria-de-enfermeria/			
Descrición xeral	A materia "Estatística, TRIC e fundamentos da investigación" proporciona as bases metodolóxicas necesarias para comprender o método científico e a súa aplicación nas ciencias da saúde. Abarca conceptos básicos de bioestadística, deseño de estudos de investigación, análise e interpretación de datos e avaliación crítica da evidencia científica. Así mesmo, introduce o uso das Tecnoloxías de Relación, Información e Comunicación (TRIC) para a busca, xestión e difusión de información científica, así como para a utilización de ferramentas de software para a análise de datos. Como materia troncal do Grao en Enfermería, fomenta o desenvolvemento do pensamento crítico e da toma de decisións baseada na evidencia, dotando aos estudantes de competencias esenciais para a práctica clínica e a investigación sanitaria.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde
A26	Analizar os datos estatísticos referidos a estudos poboacionais, identificando as posibles causas de problemas de saúde
A55	Ser capaz de resolver problemas nunha contorna interdisciplinar, desenvolvendo ao máximo tanto as posibilidades creativas e formais, mediante o uso crítico da información, a interpretación e a análise de datos estatísticos básicos, e a aplicación de coñecementos metodolóxicos elementais; integrando as Tecnoloxías da Relación, Información e Comunicación como ferramentas para buscar, xestionar e comunicar información científica, favorecer o traballo colaborativo, apoiar a xestión de información clínica e deseñar propostas innovadoras na práctica enfermeira
A56	Coñecer as bases conceptuais e metodolóxicas da investigación en saúde, o manexo das principais bases de datos académicas e adquirir coñecementos e habilidades en bioestadística co fin de crear, analizar e interpretar resultados procedentes de datos de investigación.
A57	Coñecer as tecnoloxías, o contexto e as estratexias para o desenvolvemento da saúde dixital e as novas tecnoloxías aplicadas á saúde, incluíndo a e-saúde e as tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC).
A58	Coñecer e describir as características metodolóxicas da investigación cuantitativa e cualitativa en saúde e definir obxectivos innovadores de investigación en forma de proxectos ou protocolos.
B23	RA57 Coñecer as tecnoloxías, o contexto e as estratexias para o desenvolvemento da saúde dixital e as novas tecnoloxías aplicadas á saúde, incluíndo a e-saúde e as tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC).
B24	RA58 Coñecer e describir as características metodolóxicas da investigación cuantitativa e cualitativa en saúde e definir obxectivos innovadores de investigación en forma de proxectos ou protocolos.
C5	RA26 Analizar os datos estatísticos referidos a estudos poboacionais, identificando as posibles causas de problemas de saúde
C13	RA56 Coñecer as bases conceptuais e metodolóxicas da investigación en saúde, o manexo das principais bases de datos académicas e adquirir coñecementos e habilidades en bioestadística co fin de crear, analizar e interpretar resultados procedentes de datos de investigación.

Resultados previstos na materia			
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Saber identificar, planificar e resolver un problema estatístico. Coñecer os fundamentos da probabilidade e as medidas utilizadas para describir, resumir, comparar e estimar a información.	A26 A55	C5	
Ser capaz de adquirir elementos de xuízo crítico para valorar a súa utilización na resolución de problemas e toma de decisións nas Ciencias da Saúde	A55	B24	C13
Ser capaz de aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados da saúde (TIC)	A8 A57	B23	
Coñecer a metodoloxía da investigación científica	A56 A58	B24	C13

Contidos	
Tema	
T1: Introducción aos métodos estatísticos en ciencias da saúde	Introducción á estatística Estatística descritiva Inferencia estatística
T2: Poboación e mostra	Concepto de poboación e mostra. Tipos de mostreo. Error mostral e precisión. Cálculo do tamaño mostral segundo o tipo de variable. Aplicacions en estudos clínicos.
T3: Variables e codificación	Concepto de variable Variables cualitativas: Nominais e ordinais. Dicotómicas y politómicas Variables cuantitativas: discretas y continuas Transformación, depuración e categorización de variables Cuestionario, escalas e test. Diferenzas e a súa valoración. Construción base de datos.
T4: Análise descriptivo de datos	Frecuencias e proporcións Medidas de tendencia central: moda, media, mediana, N-tiles (cuartiles, deciles, percentiles) Medidas de dispersión: valores mínimo e máximo, rango intercuartílico, varianza e desviación estándar Estudo da distribución Táboas de presentación de datos Uso de estatísticos e gráficos segundo o tipo de variable
T5: Fundamentos da inferencia estatística	Conceptos básicos: Determinismo vs. Aleatoriedad. Fenómenos deterministas e aleatorios. Composición de fenómenos naturais: determinismo + aleatoriedade Espacio mostral, sucesos, unión, intersección, complemento. Probabilidade como medida de frecuencia. Diferentes enfoques (Laplace, Frecuentista, Axiomático (Kolmogorov), Subjetivo (Bayesiano). Reglas de cálculo: Probabilidade condicionada, Independencia de sucesos. Teorema da probabilidade total. Teorema de Bayes Modelos probabilísticos: Variables aleatorias (discretas e continuas). Función de probabilidade e densidade. Función de distribución. Valor esperado, varianza e desviación típica Distribucións importantes: Bernoulli. Binomial. Poisson. Normal (Gaussiana). Estimación de parámetros: Intervalos de confianza
T6: Probas diagnósticas: Contraste de hipóteses	Hipóteses estatísticas: Hipótesis nula (H0) e alternativa (H1). Tipos de contraste: unilateral, bilateral Estatístico de contraste: Distribución baixo H0; Distribución t de Student. Nivel de significación. Valor p. Error tipo I. Error tipo II. Potencia del test. Construción e interpretación de táboas de contingencia. Asociación entre variables cualitativas. Proba de chi-cuadrado e exacta de Fisher. Construción e interpretación de tablas de contingencia. Aplicacións e exemplos. Diagnóstico de enfermidades (diabetes). Índices predictivos (positivo e negativo). Exemplos con datos reais
T7: Introducción ás técnicas de inferencia estatística	Datos relacionados e independentes Correlación e regresión lineal Técnicas de análise multivariante Representación gráfica histogramas, diagramas de dispersión, diagramas de caixa, etc.
T8: Tecnoloxías da Información en Ciencias da Saúde	Ferramentas informáticas Jasp, Jamoví Cálculo mostral Fistera Registro, organización, tratamento e intercambio de datos mediante solucións computarizadas

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	40	40	80
Estudo de casos	10	6	16
Prácticas con apoio das TIC	10	6	16
Resolución de problemas de forma autónoma	10	25	35
Seminario	20	8	28
Resolución de problemas	10	8	18
Exame de preguntas obxectivas	2	10	12

Resolución de problemas e/ou exercicios	2	8	10
Traballo	0	10	10

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición dos contidos da materia polo docente.
Estudo de casos	Exposición dos contidos da materia polo docente. Exposición e análise de casos. Exemplos
Prácticas con apoio das TIC	Prácticas autónomas. Aplicar a realización de actividades prácticas variadas relacionadas cos contidos da materia. Exercicios prácticos a través das TIC. Simulacións a través das TIC. Traballo autónomo do alumnado
Resolución de problemas de forma autónoma	Resolución de forma autónoma de problemas e exercicios propostos na aula
Seminario	Resolución de problemas e análise de estudos por parte do alumnado en clase grupal
Resolución de problemas	Resolución de casos prácticos e exercicios por parte do docente

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Prácticas con apoio das TIC	Dentro da plataforma Moovi está dispoñible o enderezo electrónico do profesorado para calquera dúbida.
Seminario	Prestarese atención individualizada ao alumnado durante a súa resolución

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	Proba que inclúe preguntas de resposta pechada, resposta múltiple ou resposta curta relacionadas cos contidos da materia. É obrigatorio que as e os estudantes presenten esta proba para poder aprobar o curso.	40	A8 A26 A55 A57	B23 B24	C5 C13
Resolución de problemas e/ou exercicios	Realizar todas as tarefas autónomas propostas, presentándoas no tempo e forma establecidos. Cada unha será cualificada cunha nota mínima de 0 e unha máxima de 10. Posteriormente, estas notas serán sumadas e ponderadas ao 30% da avaliación total.	30	A8 A26 A55 A57	B23 B24	C5 C13
Traballo	Presentación de 3 traballos ao longo do curso, baixo directrices establecidas.	30	A8 A26 A55 A57	B23 B24	C5 C13

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase, o profesorado presenta a planificación da materia e os horarios de titoría, e informa ao alumnado sobre as opcións de avaliación dispoñibles (CONTINUA ou GLOBAL), para que poidan escoller a que mellor se adapte ás súas necesidades.

Presupónse a avaliación continua. O rexeitamento desta opción e a elección da avaliación global deberá ser comunicado formalmente conforme ao procedemento establecido e publicado na páxina web.

Calquera estudante que falte ao 20% das clases sen causa xustificada, segundo a normativa vixente, perderá o dereito á avaliación continua.

Avaliación continua (AC)

ECPEI (30%) + ECTFI (30%) + ECEF (40%) = AC (100% = 10 puntos)

□ ECPEI: Probas e exercicios individuais □ 30% (3 puntos). É necesario acadar unha puntuación mínima de 5 sobre 10 en cada unha das probas e exercicios propostos para manterse no sistema de avaliación continua. Quen non acade esta puntuación pasará ao sistema de avaliación global. Nas probas tipo test, as respostas incorrectas restarán ¼ da puntuación dunha resposta correcta.

□ ECTFI: 3 traballos finais individuais □ 30% (3 puntos). É necesario acadar un mínimo de 5 sobre 10 en cada traballo para superar esta parte da avaliación.

□ ECEF: Exame final de 50 preguntas □ 40% (4 puntos). Non se permitirá o uso de ningún tipo de material. Para superalo, será necesario obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10. O alumnado que non acade esta puntuación deberá presentarse de novo na segunda oportunidade a través do sistema de avaliación global.

Avaliación global (AG)

Non se permitirá o uso de ningún tipo de material. Consiste nun exame final de 100 preguntas que suporá o 100% da nota. O exame incluírá 100 preguntas tipo test. As respostas incorrectas restarán $\frac{1}{4}$ da puntuación dunha resposta correcta. Para superalo, será necesario acadar unha cualificación mínima de 5 sobre 10.

Na segunda oportunidade, todo o alumnado será avaliado mediante o sistema de avaliación global.

II. NORMAS XERAIS

Para superar a materia é preciso obter unha cualificación igual ou superior a 5 puntos nunha escala de 0 a 10. No caso de empate na cualificación final entre varios estudantes, a Matrícula de Honra asignarase en función do expediente académico na data correspondente.

III. COMPROMISO ÉTICO

Agárdase que o alumnado manteña un comportamento ético adecuado. No caso de detectar copia, plaxio, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc., considerarase que o estudante non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación correspondente será de suspenso (0,0). Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación, agás autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Miguel A. Martínez-González, **Bioestadística Amigable**, 978-84-1382-656-1, 5ª, Elsevier Health Sciences, 2025

F. Rius Díaz y J. Warnberg, **Bioestadística**, 978-84-283-3505-8, 2ª, Paraninfo,

Argimon Pallas, José María y Jiménez Villa, Josep, **Métodos de investigación clínica y epidemiológica**, 978-84-8174-709-6, 2ª, Elsevier España, 2004

Bibliografía Complementaria

J. Sentís, H. Pardell; E. Cobo; J. Canela, **Bioestadística**, Ed. Elsevier Masson, 2001

Gail F. Dawson, MD, MS, Faaep, **Interpretación fácil de la Bioestadística**, 978-84-8086-460-2, 3ª, Elsevier Saunders, 2009

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Enfermería comunitaria I/11593-53752

Outros comentarios

Para esta materia é de carácter obrigatorio que o alumnado conte co seguinte material:

-Computador portátil

-Microsoft office ou libre office instalado no computador portátil.

-Adobe Acrobat Reader instalado no portátil. Pode descargarse da seguinte ligazón:

<https://get.adobe.com/é/reader/?promoid=51TC8TXB>

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería comunitaria I				
Materia	Enfermería comunitaria I			
Código	11593-53752			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Profesorado	Giráldez Miranda, Esperanza María López Moreira, Sheila			
Correo-e	mgiraldez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta materia introduce aos estudantes nel modelo de la Enfermería Comunitaria, para identificar problemas de saúde, con orixe nolos seus determinantes sociais, culturais e #ambiental.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
B5	RA09 Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermmería
B6	RA15 Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermmería

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Ser capaz de aplicar el Método epidemiológico e os modelos *causales	B5 B6

Contidos

Tema	
Saúde e enfermidade: Concepto ecolóxico.	Historia da saúde pública.
Determinantes de saúde.	Historia da Enfermería Comunitaria.
Niveis de prevención.	Estado e concepto de saúde.
Saúde comunitaria.	Determinantes da saúde.
Enfermería de saúde pública.	
Saúde ambiental e ecolóxica: A saúde en relación coa auga, o aire, o clima.	RESIDUOS Plan de xestión de residuos sanitarios
Contaminación ambiental.	Manexo de residuos sanitarios: Segregación, almacenamento e tratamento.
Tratamento de residuos e pragas.	Plans DDD

Microbioloxía.

MICROBIOLOXÍA

□ Os microbios e a enfermidade
Características. Simbiose e patoxenicidade
Mecanismos de defensa. Infeccións oportunistas.

□ Bacterias

Concepto. Morfoloxía e fisioloxía.

Clasificación.

Bacterias epidemiolóxicamente relevantes

□ Virus

Concepto. Morfoloxía e fisioloxía.

Clasificación

Virus epidemiolóxicamente relevantes

□ Fungos

Concepto. Morfoloxía e fisioloxía.

Clasificación

Fungos epidemiolóxicamente relevantes

□ Parásitos

Parásitos humanos Concepto.

Protozoos de interese sanitario

Helmintos de interese sanitario

Control da infección.

CONTROL DA INFECCIÓN

Cadea epidemiolóxica.

Medidas de prevención da infección: Precaucións estándar e fronte ao mecanismo de transmisión.

Desinfección e esterilización.

DESINFECCIÓN E ESTERILIZACIÓN

Asepsia, limpeza, desinfección e esterilización.

Epidemioloxía: Marco conceptual e evolución histórica.

□ Definición. Método epidemiolóxico

□ Causalidade. Modelos e teorías

□ Indicadores. Frecuencia, asociación e impacto.

□ Epidemioloxía descritiva, analítica e experimental

□ Tipos de estudos:

Xeneralidades. Método científico

Estudos descritivos

Estudos analíticos

ou Estudos experimentais

Demografía sanitaria: Composición e dinámica da poboación.

Demografía estática e dinámica.

Indicadores:

- Mortalidade.

- Natalidade.

- Fecundidade.

- Migración.

- Compoñentes de crecemento e desenvolvemento.

Introdución a enfermidades transmisibles.

Concepto de enfermidade transmisible e infecciosa, enfermidades emerxentes.

Enfermedades transmisibles por vía aérea, dixestiva, por contacto, zoonosis, enfermidades vectoriais, infeccións nosocomiais.

Boletines epidemiolóxicos.

Brotos epidémicos.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	44	44	88
Traballo tutelado	5	22	27
Seminario	2	6	8
Actividades introdutorias	2	2	4
Instrucción programada	4	8	12
Exame de preguntas obxectivas	3	8	11

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escritura□ baixo **tutorización do equipo docente.
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Instrucción programada	Consiste na presentación dunha materia dividida en varias unidades didácticas, traballadas en grupo polo *estudiantado, e cunha avaliación individual dos contidos.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escritura□ baixo *tutorización do equipo docente, mediante concertación de citas presenciais, consulta por correo ou outros medios.
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Instrucción programada	Establécense directrices na presentación da materia.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Traballo tutelado	P1: Enfermedades transmisibles; traballo grupal segundo asignación.	20	B5 B6
Seminario	P2: Medidas de precaución estándar e baseadas na transmisión. Colocación e retirada de EPI (Equipo de protección individual). Inclúe proba de avaliación individual.	20	B5 B6
Instrucción programada	P3: Unha parte da materia é traballada polo estudiantado no traballo tutelado; tras a súa presentación, avaliación polos docentes difundiranse os contidos finais para cada tema. Realizarase exame tipo test, na data establecida e comunicada a través de Moovi.	20	B5 B6
Exame de preguntas obxectivas	P4: Probas para avaliación das competencias adquiridas que poderán incluír preguntas pechadas, tipo test, verdadeiro/falso, emparellamento de elementos... e abertas de resposta curta.	40	B6

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA ou GLOBAL), para que elixan a que máis se axuste ás súas necesidades. Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC):

O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (anexando xustificante pertinente).

A cualificación da AC obterase mediante a suma das probas establecidas: P1:Traballo tutelado (20%), P2: Seminario (20 %), P3: Instrucción programada (20%) e P4: exame de preguntas obxectivas (40 %).

Os contidos avaliados en P1, P2 e P3, non son eliminatorios para P4, cuxa data oficial será a publicada na web (AULAS 21 e 23).

Este exame (P4) inclúe, 50 preguntas, combinadas entre tipo test (4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas) e algunha pregunta de resposta curta.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía, para computar a avaliación continua. En caso de non alcanzarse ditas cualificacións o estudante perderá a EC.

Aqueles estudantes que non sigan ou perdesen a EC, serán cualificados mediante avaliación global, que supoñerá o 100% da cualificación da materia.

Avaliación global:

Realizarase un exame global que supón o 80 % da cualificación da materia, dado que o seminario (20%) ten carácter obrigatorio. O exame será de 80 preguntas, combinadas entre tipo test (4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas) e algunha pregunta de resposta curta, emparellamentos, verdadeiro/ falso... Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global tendo en conta que o exame suporá o 100 % de cualificación da materia.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

CDC., «**CDC Works 24/7**». **Centers for Disease Control and Prevention**,

Ana Belén Salamanca Castro., **El aeiou de la investigación en enfermería.**, Ed Fuden, 2013

Josep Argimon, Josep Jiménez Villa., **Métodos de investigación clínica y epidemiológica.**, 3ª Edición., Elsevier, 2004

European Centre for Disease Prevention and Control.,

Bibliografía Complementaria

J.A. García-Rodríguez, J.J. Picazo., **Compendio de microbiología médica**, Ed. Harcourt,

Lucía Mazarrasa Alvear, **Salud pública y enfermería comunitaria.**, 2ª Ed., McGraw-Hill Interamericana de España, 2003

Jorge Humberto Blanco Restrepo, **Fundamentos de Salud Pública.**, 2ª Ed., Corporación para Investigaciones Biológicas CIB, 2005

Antonio Frías Osuna, **Salud pública y educación para la salud.**, Elsevier España, 2000

Pedro Maldonado Cruz, **Demografía. Conceptos y técnicas fundamentales.**, Plaza y Valdés, 2005

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, **PLAN DE ACCIÓN MUNDIAL SOBRE LA RESISTENCIA A LOS ANTIMICROBIANOS.**, ISBN 978 92 4 350976 1,

Medwave, **Análisis crítico de la literatura: nociones básicas**,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería comunitaria II/V53G140V01206

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Estatística: Estadística/V53G140V01106

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fundamentos de enfermería I				
Materia	Fundamentos de enfermería I			
Código	11593-53753			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Martínez Pérez, Estefanía			
Profesorado	Díaz Ferreiros, Sara Martínez Pérez, Estefanía			
Correo-e	emartinezp@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta Materia expón ao estudante cal é a esencia da profesión, as funcións propias da enfermaría e os métodos e instrumentos derivados das proposicións científicas que forman a base da profesión. Ten como obxectivo principal que el estudante adquira coñecementos sobre cal foi e será el contorna profesional, como foi evolucionando a humanidade e con ela a profesión, cales son as bases científicas e conceptuais da profesión, así como a metodoloxía de traballo. Así como os coidados básicos que se prestan ante a alteración do auto-coidados.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
Módulo I :Os coidados desde unha perspectiva histórica.	1-Evolución histórica do coidado enfermeiro. 2-Nacemento da enfermaría profesional. 3-Competencias profesionais. 4-Enfermaría 2.0.
Módulo II: Conceptos que configuran a disciplina enfermeira.	1-Saúde e leis aplicables. 2-Estrutura institucional de enfermaría. 3-Organización dunha unidade/servizo.
Módulo III: Teorías e modelos de enfermaría	1-Elementos fundamentais da disciplina enfermeira: persoa, contorna, saúde, enfermaría. 2-Modelos de coidados de enfermaría máis representativos.
MÓDULO IV: Nocións e procedementos fundamentais na práctica de enfermaría.	1-A unidade do paciente. 2-Ingreso. Recepción do paciente nunha unidade básica. 3-Planificación da alta de enfermaría. 4-Posicionamento e aliñamento do paciente encamado. 5-Posicións do paciente durante as exploracións e as técnicas diagnósticas.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	40	40	80
Seminario	15	5	20
Estudo de casos	4	8	12
Resolución de problemas	4	8	12
Exame de preguntas obxectivas	2	20	22

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición
Actividades introdutorias
Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.

Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Estudo de casos	Proba na que o alumno/a debe analizar un feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Resolución de problemas	Actividade na que se formula un problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminario	Apoio individualizado para favorecer a adquisición de habilidades e competencias no desenvolvemento de procedementos básicos de enfermaría.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Tutorías: resolución de dúbidas relacionadas cos contidos da materia.
Estudo de casos	Asesoramento e orientación no desenvolvemento dun caso práctico relacionado co ingreso dun paciente nunha unidade básica.
Resolución de problemas	Seguimento das actividades individuais que o estudante leva a cabo de forma autónoma.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Seminario	I-A hixiene do paciente encamado. II-Mobilización e traslado do paciente	20	
Estudo de casos	Mediante a presentación dun caso, o alumno debe aplicar os coñecementos adquiridos na materia en relación co ingreso do paciente.	20	
Resolución de problemas	Resolución de casos prácticos: Competencias de enfermaría. Teorías e modelos de enfermaría.	20	
Exame de preguntas obxectivas	Preguntas tipo test con 4 opcións de resposta e soamente 1 correcta. Restan as respostas incorrectas.	40	

Outros comentarios sobre a Avaliación

O estudiantado pode optar por avaliación continua ou avaliación global, segundo as súas necesidades individuais.

Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación continua (AC):Asistencia obrigatoria. O 20% de faltas non xustificadas implica a perda do dereito á avaliación continua, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación da AC, obtense da suma de cada unha das probas: SEMINARIO (20%), ESTUDO DE CASOS (20%), RESOLUCIÓN DE PROBLEMAS (20%) e EXAME DE PREGUNTAS OBXECTIVAS (40%).

O exame constará de 60-80 preguntas tipo test, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía avaliada, en caso de non alcanzar esta cualificación, o estudante perderá a AC.

Avaliación global (AG):O estudiantado que renuncie ou perda a avaliación continua, optará a unha proba final cun valor do 80% dado que o seminario (20%) é obrigatoria.

O exame constará de 80-100 preguntas tipo test, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía avaliada para superar a materia.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, o estudiantado optará a un exame global que suporá o 100% da nota. O exame constará de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 para superar a materia.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, uso de aparellos electrónicos non autorizados. etc.) considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá o uso de ningún dispositivo durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

Varios autores, **ROL de Enfermería**, ISSN 0210-5020, No procede, Ediciones ROL, Desde 1978

Varios autores, **Enfermería Clínica**, ISSN 1579-2013, No procede, Elsevier España, Desde 1991

Herdman, T. Heather; Kamitsuru, Shigemi; Takáo Lopes, Camila, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2024-2026**, ISBN 978-84-1382-762-9, 13ª Edición, Elsevier, 2024

Wagner, Cheryl M.; Butcher, Howard K.; Clarke, Mary F., **Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)**, ISBN 978-84-1382-693-6, 8ª edición, Elsevier, 2024

Moorhead, Sue; Swanson, Elizabeth; Johnson, Marion, **Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)**., ISBN 978-84-1382-671-4, 7ª edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G.; Stockert, Patricia A.; Hall, Amy, **Fundamentos de enfermería**, ISBN 979-13-7003-009-4, 12ª edición, Elsevier, 2026

González-Quirarte, Nora Hilda; Castañeda-Hidalgo, Hortensia, **Proceso de enfermería (Guía teórico-práctica para dar respuesta a las necesidades de salud)**, ISBN 978-84-1382-444-4, 1ª Edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G., **Guía de habilidades y procedimientos en enfermería**, ISBN 978-84-1382-791-9, 10ª edición, Elsevier, 2025

Sorrentino, Sheila A.; Remmert, Leighann, **Manual Mosby de cuidados básicos de enfermería**, ISBN 978-84-9113-572-2, 6ª edición, Elsevier, 2020

Martínez Martín, María Luisa; Chamorro Rebollo, Elena, **Historia de la enfermería. Evolución histórica del cuidado enfermero**, ISBN 978-84-1382-117-7, 4ª edición, Elsevier, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fundamentos de enfermería II				
Materia	Fundamentos de enfermería II			
Código	11593-53754			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Martínez Pérez, Estefanía			
Profesorado	Díaz Ferreiros, Sara Martínez Pérez, Estefanía			
Correo-e	emartinezp@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta Materia expón ao estudante cal é a esencia da profesión, as funcións propias da enfermaría e os métodos e instrumentos derivados das proposicións científicas que forman a base da profesión. Ten como obxectivo principal que el estudante adquira coñecementos sobre cal foi e será el contorna profesional, como foi evolucionando a humanidade e con ela a profesión, cales son as bases científicas e conceptuais da profesión, así como a metodoloxía de traballo. Así como os coidados básicos que se prestan ante a alteración do auto-coidados.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
MÓDULO I: Metodoloxía científica. Plans de coidados.	1-Proceso de atención de enfermaría (P.A.E.). 2-Etapas do P.A.E. (valoración, diagnóstico, planificación, execución e avaliación). 3-Taxonomía NANDA, NOC, NIC.
MÓDULO II: Padróns funcionais de saúde de Marjorie Gordon.	1-Percepción - Xestión da saúde 2-Nutrición - Metabolismo 3-Eliminación 4-Actividade - Exercicio 5-Sono - Descanso 6-Cognitivo - Perceptual 7-Auto percepción - Autoconcepto 8-Rol - Relacións 9-Sexualidade - Reprodución 10-Adaptación - Tolerancia ao estrés 11-Valores - Crenzas
MÓDULO III: Principios, técnicas e procedementos de coidados básicos.	1-Constantes vitais. 2-Administración de medicamentos. 3-Termorregulación. 4-Respiración. 5-Nutrición. 6-Hidratación. 7-Eliminación urinaria/intestinal. 8-Descanso e sono. 9-Comunicación. 10-Seguridade. 11-Recollida de mostrás.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	40	40	80
Seminario	15	5	20
Estudo de casos	4	8	12

Resolución de problemas	4	8	12
Exame de preguntas obxectivas	2	20	22

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Estudo de casos	Proba na que o alumno/a debe analizar un feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Resolución de problemas	Actividade na que se formula un problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminario	Apoio individualizado para favorecer a adquisición de habilidades e competencias no desenvolvemento de procedementos básicos de enfermaría.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Tutorías: resolución de dúbidas relacionadas cos contidos da materia.
Estudo de casos	Asesoramento e orientación no desenvolvemento do proceso de atención de enfermaría (P.A.E.).
Resolución de problemas	Seguimento das actividades individuais que o estudante leva a cabo de forma autónoma.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Seminario	Valorarase a participación activa e cumprimento de instrucións.	20	
Estudo de casos	Mediante a presentación dun caso o alumno deberá aplicar os coñecementos adquiridos na materia, desenvolvendo un PAE.	20	
Resolución de problemas	Céntrase na toma, interpretación básica e rexistro das constantes vitais.	20	
Exame de preguntas obxectivas	Preguntas tipo test con 4 opcións de resposta e soamente 1 correcta. Restan as respostas incorrectas.	40	

Outros comentarios sobre a Avaliación

O estudiantado pode optar por avaliación continua ou avaliación global, segundo as súas necesidades individuais.

Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación continua (AC):Asistencia obrigatoria. O 20% de faltas non xustificadas implica a perda do dereito á avaliación continua, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación da AC, obterase da suma de cada unha das probas: SEMINARIO (20%), ESTUDO DE CASOS (20%), RESOLUCIÓN DE PROBLEMAS (20%) e EXAME DE PREGUNTAS OBXECTIVAS (40%).

O exame constará de 60-80 preguntas tipo test, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía avaliada, en caso de non alcanzar esta cualificación, o estudante perderá a AC.

Avaliación global (AG):O estudiantado que renuncie ou perda a avaliación continua, optará a unha proba final cun valor do 80% dado que o seminario (10%) e o estudo de casos é obrigatorio.

O exame constará de 80-100 preguntas tipo test, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía avaliada para superar a materia.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, o estudiantado optará a un exame global que suporá o 100% da nota.

O exame constará de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 para superar a materia.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, uso de aparellos electrónicos non autorizados. etc.) considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá o uso de ningún dispositivo durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

Varios autores, **Rol de Enfermería**, ISSN 0210-5020, No procede, Ediciones ROL, Desde 1978

Varios autores, **Enfermería Clínica**, ISSN 1579-2013, No procede, Elsevier España, Desde 1991

Herdman, T. Heather; Kamitsuru, Shigemi; Takáo Lopes, Camila, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2024-2026**, ISBN 978-84-1382-762-9, 13ª Edición, Elsevier, 2024

Wagner, Cheryl M.; Butcher, Howard K.; Clarke, Mary F., **Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)**, ISBN 978-84-1382-693-6, 8ª edición, Elsevier, 2024

Moorhead, Sue; Swanson, Elizabeth; Johnson, Marion, **Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)**, ISBN 978-84-1382-671-4, 7ª edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G.; Stockert, Patricia A.; Hall, Amy, **Fundamentos de enfermería**, ISBN 979-13-7003-009-4, 12ª edición, Elsevier, 2026

González-Quirarte, Nora Hilda; Castañeda-Hidalgo, Hortensia, **Proceso de enfermería (Guía teórico-práctica para dar respuesta a las necesidades de salud)**, ISBN 978-84-1382-444-4, 1ª Edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G., **Guía de habilidades y procedimientos en enfermería**, ISBN 978-84-1382-791-9, 10ª edición, Elsevier, 2025

Sorrentino, Sheila A.; Remmert, Leighann, **Manual Mosby de cuidados básicos de enfermería**, ISBN 978-84-9113-572-2, 6ª edición, Elsevier, 2020

Martínez Martín, María Luisa; Chamorro Rebollo, Elena, **Historia de la enfermería. Evolución histórica del cuidado enfermero**, ISBN 978-84-1382-117-7, 4ª edición, Elsevier, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Introducción a la enfermería clínica				
Materia	Introducción a la enfermería clínica			
Código	11593-53755-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández García, Alberto			
Profesorado	Álvarez Fernández, Félix			
Correo-e	afgarcia@povisa.es			
Web	http://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición das competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos básicos de Enfermería, en base á fisiopatoloxía e utilización de produtos sanitarios.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermería
B1	RA01 Coñecer e identificar a estrutura e función do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos
B2	RA02 Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios
B3	RA03 Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos
B6	RA15 Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermería
B16	RA42 Identificar as modificacións estruturais, funcionais, psicolóxicas e de formas de vida asociadas ao proceso de envellecer
B17	RA43 Coñecer os problemas de saúde máis frecuentes nas persoas maiores
C2	RA17 Aplicar o proceso de enfermería para proporcionar e garantir benestar, calidade e seguridade ás persoas atendidas
C9	RA38 Aplicar as técnicas que integran o coidado de enfermería, establecendo unha relación terapéutica cos nenos e os seus coidadores
C13	RA56 Coñecer as bases conceptuais e metodolóxicas da investigación en saúde, o manexo das principais bases de datos académicas e adquirir coñecementos e habilidades en bioestadística co fin de crear, analizar e interpretar resultados procedentes de datos de investigación.
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de identificar os principais síntomas que se asocian á enfermidade e os signos que se detectan ao realizar a exploración física del paciente (semiología).	B3	C9	D1	C13
Ser capaz de aplicar as principais técnicas diagnósticas e as normas de actuación de enfermería en cada unha delas.	B1	C9	D1	
	B2	C13	D2	
	B3		D3	
	B6			
	B17			
Ser capaz de utilizar adecuadamente os produtos sanitarios.	B6	C2	D2	
	B16		D3	
Ser capaz de identificar as enfermidades producidas por axentes físicos.	B1	C9	D1	
	B3		D2	
	B6		D3	
	B16			

Contidos

Tema	
FISIOPATOLOXÍA	Introdución Monitorización constantes vitais Dor. Orixe, tipos, características avaliación. Termorregulación. Hipo/Hipertemia. Alteración consciencia. Avaliación, monitorización.
APARELLO RESPIRATORIO	Signos e síntomas Oxigenoterapia Aspiración de secrecións Traqueostomías. Cuidados básicos Toma de mostras Terapia inhalada
APARELLO DIXESTIVO	Signos e síntomas Abordaxe enteral. Tipos de sondas Ostomías de eliminación Toma de mostras
APARELLO URINARIO	Signos e síntomas Tipos de sondaxes Tipos de sondas Toma de mostras
APARELLO CIRCULATORIO	Tipos de puncións Accesos vasculares. Tipos e cuidados Prevención de infeccións Toma de mostras Hemocultivos
APARELLO MUSCULOESQUELÉTICO	Vendaxes e inmovilizacións Técnicas e tipos
MATERIAIS / PRODUTOS SANITARIOS	Clasificación Recomendacións xerais Instrumental cirúrxico básico Liña cura ambiente húmido
SOPORTE VITAL BÁSICO	RCP Básica Electrocardiografía básica Monitorización Carro de parada Primeiros auxilios
DIAGNÓSTICO POR IMAXE	Tipos de estudos Cuidados de enfermaría Complicacións Contrastes
NUTRICIÓN E DIETÉTICA	Nutrición parenteral Novas disciplinas nutricionais. Alerxias alimentarias. Formas alternativas de alimentación
DIETOTERAPIA	Nutrición enteral Nutrición parenteral Novas disciplinas nutricionais. Alerxias alimentarias. Formas alternativas de alimentación

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	2	4
Lección maxistral	48	50	98
Obradoiro	4	13	17
Obradoiro	4	13	17
Exame de preguntas obxectivas	2	12	14

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Obradoiro	TA: Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do docente ás actividades individuais e/o en grupo que desenvolven os estudantes. - Primeiros auxilios - RCP - Sondaxe vesical
Obradoiro	TB: Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor ás actividades individuais e/o en grupo que desenvolven os estudantes. - Accesos vasculares - Instrumental básica - Sondaxe nasogástrico - Ostomías

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Lección maxistral	Seguemento e acompañamento do estudantado, mediante titorías, nos días establecidos.
Obradoiro	Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor ás actividades individuais e/ou grupais que desenvolven os estudantes
Obradoiro	Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor ás actividades individuais e/ou grupais que desenvolven os estudantes

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Obradoiro	OBRADOIROS A: Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do docente ás actividades individuais e/ou en grupo que desenvolven os estudantes. - Sondaxe vesical - Vendaxes - Primeiros auxilios - Soporte Vital Básico. Realizarase avaliación dos contidos traballados, no propio taller tendo de base, os contidos teóricos expostos nas clases maxistras.	30	B1 B3 B6	C2 C13	D1 D2 D3
Obradoiro	OBRADOIROS B: Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do docente ás actividades individuais e/ou en grupo que desenvolven os estudantes. - Accesos vasculares - Sondaxe nasogástrico - Ostomías - Instrumental Realizarase avaliación dos contidos traballados, no propio taller tendo de base, os contidos teóricos expostos nas clases maxistras.	30	B1 B3 B6	C2 C13	D1 D2 D3
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). O alumnado os seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	40	A2 B1 B2 B3 B6 B17	C2 C9 C13	D1 D3

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que opten pola que máis se axuste ás súas necesidades.

Presuponse a avaliación global, o seu rexeitamento e opción de avaliación final, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC):

O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación da AC obtense mediante a suma das probas de avaliación dos talleres: Obradoiros A (30%), Obradoiros B (30 %) e EXAME (40%). Este último constará de 40 preguntas tipo test (+ 2 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5 /10 , en cada unha das metodoloxías realizadas (os talleres considéranse obrigatorios). En caso de non alcanzarse dicha calificación, se perderá la EC y pasará a Evaluación global (EG).

. En caso de non alcanzarse dita cualificación, perderase a AC e pasará a Avaliación global (AG).

Así mesmo, o estudantado que non poida seguir a AC e/ou renuncie a esta, será cualificado mediante avaliación global.

Avaliación global (AG):

Realizarase un exame global que supón o 100 % de cualificación da materia. Este incluírá preguntas tipo test e preguntas curtas (100 preguntas), con 4 opcións de resposta única. Cada resposta errónea, resta 0.25 do valor das correctas. Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global. (100% cualificación)

MATRÍCULA DE HONRA

Para asignar a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerárase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Alfaro-LeFevre,, **Pensamiento crítico, razonamiento clínico y juicio clínico en enfermería**, 978-84-9113-831-0, 7ª, ELSEVIER, 2021

Rifà , Olivé, Lamoglia, **Lenguaje NIC para el aprendizaje teórico-práctico en enfermería**, 978-84-9113-611-8, 2ª, ELSEVIER, 2020

Gloria Bulechek Howard Butcher Joanne M. Dochterman Cheryl Wagner, **Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)**, 978-84-1382-386-7, 8ª, ELSEVIER, 2024

Perry, A.G; Potter, P, **Guía Mosby de Técnicas y Procedimientos Básicos**, ISBN-13: 978-84-1382-791-9, 10ª, ELSEVIER, 2024

SERGAS, <https://femora.sergas.es/>,

Bibliografía Complementaria

NANDA INTERNACIONAL, **Diagnósticos Enfermeiros: definiciones e clasificación.**, 978-84-1063-053-6, 31ª Edición, ELSEVIER, 2024

BRUNNER/SUDARTH, **ENFERMERÍA MÉDICO-QUIRÚRGICA**, 978-84-1382-475-8, 15ª Edición, Lippincott, 2022

<https://femora.sergas.es/>,

Meridean Maas; Marion Johnson; S. Moorhead, **Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)**, 978-84-1382-387-4, 7ª, ELSEVIER, 2024

<https://ulcerasfora.sergas.gal/Informacion/Cat%C3%A1logo-de-productos?idioma=es>,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermaría de urxencias e coidados críticos/V53G140V01414

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Farmacología				
Materia	Farmacología			
Código	11593-53756-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández Caro, Héctor			
Profesorado	Fernández Caro, Héctor Gayoso Rey, Mónica			
Correo-e	hfernandez@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Farmacoloxía como disciplina científica é o coñecemento do fármaco, do destino que sofre no organismo e do seu mecanismo de acción, no que se basean as súas propiedades terapéuticas e reaccións adversas.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos
B10	RA28 Coñecer as alteracións de saúde do adulto, identificando as manifestacións que aparecen nas súas distintas fases
C3	RA22 Promover a participación das persoas, familia e grupos no seu proceso de saúde-enfermidade
C4	RA25 Aplicar os métodos e procedementos necesarios no seu ámbito para identificar os problemas de saúde máis relevantes nunha comunidade
C8	RA32 Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D4	RA08 Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde
D7	RA12 Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de diferenciar os diferentes grupos de medicamentos, os principios da súa autorización, uso e indicacións, así como os fundamentos farmacodinámicos e farmacocinéticos implicados.	A3	C3	D3	
		C4	D4	
		C8		
Ser capaz de avaliar os beneficios esperados e os riscos asociados á administración de medicamentos, tanto desde o punto de vista poboacional como do paciente individual.	A3	B10	C3	
Ser capaz de aplicar os principios que rixen o uso racional e eficiente da farmacoterapia.		C3	D1	
			D7	

Contidos

Tema	
1.- Conceptos de farmacoloxía e fármacos, principios e mecanismos xerais de acción dos fármacos. Utilización de medicamentos	Farmacoloxía: concepto e obxectivos. División da Farmacoloxía. Principios xerais. Concepto de fármaco e medicamento. Medicamento xenérico e biosimilar. Nomenclatura e categoría dos medicamentos. Guías de medicamentos. Ficha técnica. Prescrición enfermeira. Adhesión ao tratamento farmacolóxico. Conciliación do tratamento. Ensaio clínico e utilización de medicamentos. Farmacoxenética. Terapias avanzadas. Inmunización.
2. Formas de dosificación. Estabilidade dos medicamentos	Posoloxía, dosificación, caducidade e conservación dos medicamentos.

3. Farmacocinética dos medicamentos: Absorción, distribución, metabolismo, eliminación, implicacións clínicas.	Absorción, distribución, metabolismo e eliminación.
4. Farmacodinamia dos medicamentos.	Concepto xeral de acción e efecto farmacolóxico. O receptor farmacolóxico. Afinidade e actividade intrínseca. Fármacos agonistas e antagonistas. Potencia e eficacia dos fármacos.
5. Fundamento da posoloxía e do réxime posolóxico.	Vías de administración dos medicamentos. Estudo das súas características.
6. Farmacoterapia en función dos problemas máis frecuente.	Farmacoloxía das enfermidades infecciosas: principios xerais, selección e asociacións de antibióticos. Antibióticos betalactámicos. Antibióticos aminoglicósidos. Glicopéptidos. Oxazolidinonas. Macrólidos e lincosamidas. Tetraciclina. Outros antibióticos. Quinolonas. Sulfamidas. Trimetoprima. Cotrimoxazol. Nitrofurantoína. Farmacoloxía das infeccións por micobacterias. Fármacos antifúnxicos. Fármacos antivíricos. Fármacos antisépticos. Fármacos antiparasitarios: protozoos, helmintos e artrópodos. Quimioterapia antineoplásica. Fármacos anestésicos xerais. Anestésicos locais. Antipsicóticos. Antidepresivos. Eutimizantes. Ansiolíticos. Fármacos hipnóticos. Fármacos antiepilépticos e antiparkinsonianos. Fármacos analxésicos opiáceos. Psicoestimulantes. Psicomiméticos. Adicción a fármacos e outras substancias. Fármacos analxésicos, antipiréticos e antiinflamatorios non esteroideos. Medicamentos do Sistema Nervioso Autónomo. Simpaticomiméticos e simpaticolíticos. Parasimpaticomiméticos e parasimpaticolíticos. Glicósidos cardíacos. Antiarrítmicos. Antianginosos. Antihipertensivos. Broncodilatadores, antitusíxenos, mucolíticos e expectorantes. Outros fármacos utilizados nas enfermidades respiratorias. Antiulcerosos. Antieméticos. Laxantes. Antidiarreicos. Farmacoloxía da coagulación sanguínea. Fármacos antianémicos. Corticoides. Farmacoloxía da tiroide. Farmacoloxía do páncreas endócrino. Fármacos hipolipemiantes. Fármacos antigotosos. Medicamentos de Alto Risco (MAR). Tratamento farmacolóxico da enfermidade inflamatoria intestinal. Tratamento farmacolóxico das enfermidades inmunomediadas en reumatoloxía. Tratamento farmacolóxico das enfermidades inmunomediadas en dermatoloxía. Inmunomoduladores e inmunoestimulantes. Tratamento da esclerose múltiple. Autacóides e os seus antagonistas. Bloqueantes neuromusculares. Farmacoloxía do calcio e do metabolismo óseo. Vitaminas e coenzimas. Tratamento farmacolóxico da fibrose quística. Fluidoterapia, equilibrio hidroelectrolítico e expansores plasmáticos. Nutrición parenteral. Fármacos diuréticos. Toxicoloxía clínica e antídotos. Farmacoloxía dermatolóxica e tratamento de feridas e cicatrización. Tratamento farmacolóxico da enxaqueca. Tratamento farmacolóxico da obesidade e antidiabéticos orais. Andróxenos. Estróxenos e progestáxenos.

7. Información e efectos adversos dos medicamentos.

Fontes de información sobre medicamentos.
Tipos de reaccións adversas aos medicamentos.
Farmacovixilancia.
Sistemas de notificación.
Prevención dos erros de medicación.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	0	2
Lección maxistral	69	76	145
Seminario	2	0	2
Resolución de problemas	2	5	7
Estudo de casos	2	3	5
Exame de preguntas obxectivas	2	20	22
Resolución de problemas e/ou exercicios	1	20	21
Estudo de casos	1	20	21

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	40	C3 C4
Resolución de problemas e/ou exercicios	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas directas sobre un aspecto concreto. Os alumnos deben responder de maneira directa e breve en base aos coñecementos que teñen sobre a materia.	30	A3 B10
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.	30	C3 D4 C4 C8

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase o profesorado expón os horarios de planificación da materia e titorías, e informa das opcións de avaliación (CONTINUA OU GLOBAL), para que elixan a que mellor se adapte ás súas necesidades. Asíse a avaliación continua, o rexeitamento desta e a elección da avaliación global comunicárase formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na páxina web.

Avaliación continua (CE): O 20% das faltas inxustificadas supón a perda do dereito ao CE, tendo en conta as xustificadas: realización de exames, presenza en órganos colexiados, ingreso hospitalario e baixa por enfermidade ou médica (achegando xustificante pertinente). A cualificación da CE obtense sumando as probas desenvolvidas na aula: un exame teórico que suporá o 40% da nota final, un exercicio de resolución de problemas que suporá o 30% da nota final e un caso práctico que suporá o 30% da nota final. As datas de avaliación indícanse en Moovi. Preguntas de opción múltiple con 4 opcións de resposta única, cada erro resta 0,25 dos correctos. Para manter a Avaliación Continua, deberase obter unha calificación de 5/10 en cada unha das metodoloxías que a compoñen. Aqueles alumnos que non sigan ou perderan o CE serán cualificados mediante avaliación global. **Avaliación global: O 100% da nota dependerá do exame global. A nota da materia será única e global. Exame de opción múltiple con 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das correctas. Para aprobar a materia é necesario acadar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web, nas AULAS 21 e 23. 2ª oportunidade** Será exclusivamente mediante avaliación global. Os exames globais de 1ª e 2ª oportunidade realizaranse nas aulas 21 e 23 e as datas publicaranse na páxina web da escola.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Lista de Honra no caso de idéntica titulación entre varios alumnos, utilízase como criterio de asignación o expediente académico da data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que os estudantes mostren un comportamento ético adecuado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Margarita Hernández Pérez y Josefina Graciela Castañeda Suardíaz, **Castells-Hernández. Farmacología en enfermería**, 978-84-1382-464-2, 4.ª Edición, Elsevier España, 2024

Jesús Flórez Beledo, Cristina Avendaño y África Mediavilla Martínez, **Farmacología humana**, 978-84-1382-765-0, 7.ª Edición, Elsevier España, 2025

José Manuel Mosquera González y Pedro Galdós Anuncibay, **Farmacología clínica para enfermería**, 978-84-481-9806-0, 4.ª Edición, McGraw-Hill Interamericana, 2005

Bibliografía Complementaria

<https://www.aemps.gob.es/cima/fichasTecnicas>, **Centro Información de Medicamentos (CIMA) de la AEMPS**, www.cofpo.org, **Canal Sanitario**,

Randa Hilal-Dandan y Laurence L. Brunton, **Goodman & Gilman. Manual de farmacología y terapéutica**, 978-607-151-215-4, 2.ª Edición, McGraw-Hill Interamericana, 2015

Bertram G. Katzung y Todd W. Vanderah, **Farmacología básica y clínica**, 978-607-151-581-0, 15.ª Edición, McGraw-Hill Education, 2020

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas I/11593-53762-S

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermería comunitaria II/11593-53758-S

Introducción a la enfermería clínica/11593-53755-S

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Anatomía humana/11593-53747

Fisiología humana/11593-53750

Bioquímica/11593-53749

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería clínica I				
Materia	Enfermería clínica I			
Código	11593-53757-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Amil Morla, Ane			
Profesorado	Amil Morla, Ane García Vega, Francisco Javier Magdalena Lopez, Carlos Jose			
Correo-e	aneamil@yahoo.es			
Web	http:// http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada ao coñecemento das patoloxías tanto médicas como cirúrxicas, así como os distintos coidados que el profesional de Enfermería desempeña.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermería
B2	RA02 Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios
B4	RA05 Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable
B7	RA18 Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermería
B13	RA36 Coñecer os aspectos específicos dos coidados do neonato. Identificar as características das diferentes etapas da infancia e adolescencia e os factores que condicionan o patrón normal de crecemento e desenvolvemento
B16	RA42 Identificar as modificacións estruturais, funcionais, psicolóxicas e de formas de vida asociadas ao proceso de envellecer
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D7	RA12 Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de planificar procedementos e intervencións precisas para proporcionar unha axeitada atención de enfermería aos individuos con problemas médicos e cirúrxicos	A2	B2	D1
		B4	D2
		B7	D3
		B13	D7
		B16	

Contidos

Tema	
Tema 1. Introducción á enfermería médico cirúrxica:	1.1. Introducción: O quirófano, características, xeneralidades 1.2. Descrición e conceptos xerais: Nomenclatura 1.3. Intervención cirúrxica segundo localización, complexidade, propósito, días de estancia e prioridade. CMA. Vías clínicas. Criterios de calidade. 1.4. Posicións cirúrxicas 1.5. Anestesia: tipos e preparación do paciente. Monitorización cirúrxica 1.6. Complicacións postquirúrgicas: shock, hemorraxia, respiratorias, conciencia, vasculares, inflamación e infección 1.7. Suturas

Tema 2. Coidados de enfermaría non período perioperatorio	2.1. Preoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos e casos clínicos 2.2. Intraoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos 2.3. Postoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos e casos clínicos.
Tema 3. Atención de enfermaría no paciente con trastornos postquirúrgicos	3.1. Hemorraxia: Tratamento con sangue e hemoderivados 3.2. Drenaxes: Tipos e coidados de enfermaría 3.2. Terapias sen carga (VAC e pico): Tipos e coidados de enfermaría 3.4. Taller I: Drenaxes e terapias sen carga
Tema 4. Pacientes con alteracións tegumentarias	4.1 Valoración da pel. Escalas de valoración e coidados preventivos. 4.2. Coidados de enfermaría en feridas. Algoritmo time. Cura en ambiente seco e húmido 4.3. Clasificación das feridas: Feridas agudas (traumatismos, ferida cirúrxica, queimaduras) e feridas crónicas (úlceras vasculares, úlceras diabéticas e UPP) 4.4. Infección da ferida cirúrxica 4.5. Taller II: Feridas
Tema 5. Pacientes con problemas do intercambio gaseoso	5.1 Valoración da función respiratoria e parámetros clínicos en patoloxía respiratoria. Parámetros gasométricos 5.2 Trastornos respiratorios superiores 5.3 Trastornos da ventilación: Bronquite, pneumonía 5.4 Trastornos do intercambio gaseoso: Asma, EPOC, IRA 5.5 Trastornos pleurales: Derrame pleural. Hemotórax, neumotórax, abscesos. Drenaxe torácica. Tumores 5.6 Tuberculose 5.7. Trastornos acidobásicos: acidosis, alcalosis.
Tema 6. Pacientes con problemas das funcións cardiovascular, circulatoria, hematolóxica:	6.1 Problemas cardiovasculares: soplos, Febre reumática, endocarditis, miocardiopatías, pericardiopatía, valvulopatías, cardiopatía conxénita, cardiopatía isquémica, arritmias cardíacas, hipertensión, insuficiencia cardíaca, síncope 6.2 Procedementos relacionados: probas de esforzo; Holter; MAPA 6.3 Isquemia aguda periférica: embolismos, trombose. 6.4 Patoloxía vascular periférica: aneurismas, by pass, ... 6.5 Problemas hematolóxicos: anemias, enfermidades do sistema leucocitario, da hemostasia e a coagulación. Tratamentos e efectos secundarios. 6.6 Valoración de enfermaría do paciente con problemas hematolóxicos 6.7. Electrocardiografía

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	4	0	4
Lección maxistral	70	109	179
Estudo de casos	8	8	16
Obradoiro	8	16	24
Exame de preguntas obxectivas	2	0	2

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesora dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Estudo de casos	Análise de casos, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Obradoiro	Obradoiros teórico prácticos relacionados coa materia impartida. Valorarase a participación activa e cumprimento de instrucións.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.

Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio que o/a estudante ten que desenvolver
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvolo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Obradoiro	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia

Avaliación				
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Estudo de casos	Proba na que se presenta unha situación ou problemática xa dada ou que pode darse, partindo dos diferentes factores involucrados, a análise dos antecedentes, condicións, da situación, etc.	20	A2	D3
Obradoiro	OBRADOIRO I: DRENAXES E TERAPIAS SEN CARGA: Os alumnos realizarán un obradoiro na aula de demostración	40	A2	B2
	OBRADOIRO II: FERIDAS: Os alumnos realizarán un obradoiro sobre feridas na aula de demostración			
Exame de preguntas obxectivas	EXAME Proba para avaliación das competencias adquiridas até o momento que inclúe 50 preguntas tipo test con 4 opcións de resposta + 3 preguntas de reserva.	40		

Outros comentarios sobre a Avaliación

AVALIACIÓN

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que opten pola que máis se axuste ás súas necesidades. Presuponse a avaliación global, o seu rexeitamento e opción de avaliación final, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web. O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á EC

Avaliación Continua (EC): Os alumnos que opten pola avaliación continua, serán avaliados da seguinte maneira:

- RESOLUCIÓN DE CASO PRÁCTICO DE PACIENTE EN RELACIÓN AO PERIOPERATORIO (20%): Os alumnos resolverán nunha hora un caso práctico composto por 20 preguntas curtas, de maneira individual e por escrito, en horario lectivo sobre contidos impartidos ata o momento en relación ao perioperatorio. A data será publicada en Moovi e será anunciada pola coordinadora da materia na aula con antelación.
- OBRADOIRO I: DRENAXES E TERAPIAS SEN CARGA (20%): Os alumnos realizarán un taller sobre drenaxes e terapias sen carga na aula de demostración. Serán avaliados do mesmo mediante unha proba de tipo test composta por 20 preguntas de tipo test + 2 de reserva a realizar en 45 minutos. A data será publicada en Moovi e será anunciada pola coordinadora da materia na aula con antelación.
- OBRADOIRO II: FERIDAS (20%): Os alumnos realizarán un taller sobre feridas na aula de demostración. Serán avaliados do mesmo mediante unha proba de tipo test composta por 20 preguntas de tipo test + 2 de reserva a realizar en 45 minutos. A data será publicada en Moovi e será anunciada pola coordinadora da materia na aula con antelación.
- EXÁMEN FINAL (40%): O exame constará de 50 preguntas tipo test (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web do centro. Os alumnos contarán con 90 minutos para a realización da proba.

O estudantado que siga avaliación continua, terá que obter unha nota mínima de 5.0 sobre 10 en cada proba incluíndo o exame. En caso de non alcanzarse dita cualificación, nas probas previas ao exame (caso práctico e talleres), o estudante perderá a EC e pasará a realizar a proba de avaliación final para aprobar a materia. Aqueles estudantes que non poidan seguir a EC e/o renunciaren a esta, serán avaliados mediante avaliación global.

No caso de que algún alumno non poida acudir ao estudo de casos ou algún dos talleres e realizar a evolución correspondente por algunha causa debidamente xustificada, o alumno realizará unha actividade teórico práctica proposta polo equipo docente da materia.

Avaliación global: Aqueles alumnos que opten pola avaliación global, serán avaliados da seguinte maneira:

- **OBRADOIRO I: DRENAXES E TERAPIAS SEN CARGA (20%):** Os alumnos realizarán un taller sobre drenaxes e terapias sen carga na aula de demostración. Serán avaliados do mesmo mediante unha proba de tipo test composta por 20 preguntas de tipo test + 2 de reserva. A data será publicada en Moovi e será anunciada pola coordinadora da materia na aula con antelación. Será un taller de asistencia obrigatoria; en caso de non asistir a materia non poderá ser superada. Ademais, terá que obter unha nota mínima de 5.0 sobre 10. No caso de que algún alumno non poida acudir ao taller e realizar a evolución correspondente por algunha causa debidamente xustificada, o alumno realizará unha actividade teórico-práctica proposta polo equipo docente da materia..
- **EXÁMEN FINAL (80%):** O exame constará de 100 preguntas tipo test (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. Será necesario obter unha nota igual ou superior ao 5 sobre 10 para poder facer media co resto de probas da materia. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web. Os alumnos contarán con 100 minutos para a realización da proba.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global, pero neste caso só se realizará un exame de tipo test composto por 100 preguntas tipo test (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web. Os alumnos contarán con 120 minutos para a realización da proba.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

PROBST, **CUIDADO DE HERIDAS EN ENFERMERIA: Un enfoque centrado en la persona**, 9788413820156, Elsevier España, 2021

SARAH RENTON, **Procedimientos de enfermería clínica**, 9788491139058, Elsevier España, 2021

Bibliografía Complementaria

GARCIA FERNANDEZ, **Atención integral de las heridas crónicas**, 9788413825335, Elsevier España, 2024

Serra Guillén, **Manual práctico de instrumentación quirúrgica en enfermería**, 9788491139652, Elsevier España, 2022

NANDA, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación. 2024-2026**, 9788413827612, Elsevier España, 2024

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería comunitaria II				
Materia	Enfermería comunitaria II			
Código	11593-53758-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Rey Grandal, María			
Profesorado	Rey Grandal, María			
Correo-e	mariareygl@uvigo.es			
Web	http://https://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	Dar a coñecer aos estudantes o modelo profesional da Enfermería Comunitaria, a través dos seus modelos teóricos e metodolóxicos, os seus roles e funcións e o seu papel dentro dos Equipos Multidisciplinares de Atención á Comunidade, tendo en conta a participación comunitaria na abordaxe dos coidados da saúde, das persoas, as familias e as comunidades.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos
A4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
B2	RA02 Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios
B6	RA15 Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermmería
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D5	RA10 Identificar as respostas psicosociais das persoas #ante as diferentes situacións de saúde (en particular a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións adecuadas para proporcionar axuda nas mesmas
D6	RA11 Establecer unha relación empática e respectuosa co/a paciente e familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento
D7	RA12 Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses
D8	RA14 Coñecer e identificar os problemas psicolóxicos e físicos derivados da violencia de xénero para capacitar ao estudantado na prevención, a detección precoz, a asistencia, e a rehabilitación das vítimas desta forma de violencia
D9	RA16 Comprender desde unha perspectiva ontolóxica e epistemolóxica, a evolución dos conceptos centrais que configuran a disciplina de enfermmería, así como os modelos teóricos máis relevantes, aplicando a metodoloxía científica no proceso de coidar, desenvolvendo os plans de coidados correspondentes

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de realizar enquisas epidemiolóxicas e resolver estudos epidemiolóxicos de brotes de enfermidades ou situacións desfavorables en relación coa saúde	A3		D1
	A4		D2
			D3
			D5
			D7
			D8
Saber aplicar intervencións de formación para la saúde para contribuír a resolver problemas de saúde colectivos	A4	B2	D2
		B6	D3
			D6
			D9

Contidos

Tema

Epidemioloxía e prevención das enfermidades crónicas.	Programa de actividades preventivas e promoción da saúde (PAAPS): - Recomendacións sobre estilos de vida. - Recomendacións e prevención do cancro. - Recomendacións preventivas cardiolóxicas. - Prevención enfermidades infecciosas. - Prevención trastornos de saúde mental. - Actividades preventivas en: maiores, muller e infancia / adolescencia . - Epidemioloxía e prevención de accidentes.
Principios xerais de Atención Primaria, Organización e funcionamento dos Servizos de Atención Primaria de Saúde. Promoción da Saúde	Enfermería Familiar, Comunitaria e de Saúde. Pública. Xeneralidades. Políticas de saúde. Marco normativo. Sistema sanitario español. Atención Primaria. Equipo interdisciplinar. Carteira de servizos. Coordinación interniveles. Sistemas de información. Centro de saúde. Atención domiciliaria. Enfermería de xestión de casos. Promoción da saúde: neno san, adolescente, idade adulta e ancián. Paciente crónico. Violencia de xénero. Atención á dependencia. Atención sociosanitaria. Modelo de atención centrada na persoa. Grupos de apoio e axuda mutua. Cooperación non gubernamental. Enfermería militar e penal. Enfermería do traballo.
Conceptos xerais e bases da formación e información para a saúde (EPS).	Enfoques e modelos de EPS. Planificación de programas e/as actividades de EPS. Métodos e medios de EPS. EPS en grupos, dinámica de grupos. EPS en persoas / pacientes. Plan local de saúde.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	28	15	43
Estudo de casos	2	2	4
Traballo tutelado	11	20	31
Actividades introdutorias	1	0	1
Metodoloxías baseadas en investigación	0	8	8
Instrucción programada	1	6	7
Seminario	11	9	20
Flipped Learning	2	9	11
Exame de preguntas obxectivas	2	20	22

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, consistente nun proxecto de educación para a saúde no ámbito comunitario. Realízase en grupo, baixo tutorización da profesora responsable.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia
Metodoloxías baseadas en investigación	Actividade orientada a mellorar a capacitación para o procesamento da información en dominios específicos recorrendo a actividades de investigación científica. CURSO UVIGO: INFORMATE COA BIBLIO
Instrucción programada	Presentación dunha materia dividida en varias unidades didácticas, de menor tamaño, con cuestións ao finalizar o bloque temático.

Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia. Pódese empregar como complemento das clases teóricas. Xestión de casos, axuda non gubernamental, realización de presentacións de traballos, comunicación oral e entrevista clínica, elaboración de CV e carta de presentación, axuda non gubernamental, enfermaría do traballo, militar, familiar e comunitaria. Asociación de pacientes.
Flipped Learning	Os/as alumnos/as, de forma grupal, prepararán e presentarán o resto da clase e a docente un apartado do Programa de Actividades Preventivas e de Promoción de la Salud (PAPPS), basándose na evidencia científica e as recomendacións vixentes.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Estudo de casos	Nas clases maxistras analizaranse casos reais con debate entre o estudiantado e o equipo docente para formulación de directrices de actuación.
Lección maxistral	Resolución de dúbidas expostas polo alumnado.
Traballo tutelado	Titorías programadas e a demanda, segundo necesidades dos grupos de traballo establecidos.
Metodoloxías baseadas en investigación	O curso disporá de titorías a demanda do estudiantado

Avaliación					
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, consistente nun proxecto de educación para a saúde no ámbito comunitario. Realízase en grupo, baixo titorización da profesora responsable.	35	A3 A4	B2	D1 D2 D3 D5 D6 D9
Metodoloxías baseadas en investigación	Mellora o procesamento da información en dominios específicos recorrendo a actividades de investigación científica. CURSO UVIGO: INFORMATE COA BIBLIO (Parte proporcional da calificación acadada sobre 10)	5	A3	B6	D1 D2 D3 D7 D8 D9
Instrucción programada	Avaliación de contidos dos bloques temáticos, xestión de casos, axuda non gubernamental, realización de presentacións de traballos, comunicación oral e entrevista clínica, elaboración de CV e carta de presentación, enfermaría do traballo, militar, familiar e comunitaria, asociación de pacientes.	15			D1 D3
Flipped Learning	Evaluación da capacidade de priorizar información e transmitila, o resto de estudiantado e a profesora. O formato e medios para a presentación será elección do alumnado	5		B6	D5 D8 D9
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta. Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades. Inclúen casos prácticos.	40		B2 B6	D7 D8

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que opten pola que máis se axuste ás súas necesidades. Presúponse a avaliación global, o seu rexeitamento supón a opción de avaliación final, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC):

O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á EC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (anexando xustificante pertinente). A cualificación da EC obtense mediante a suma das probas desenvolvidas na aula: TRABALLO TUTELADO (**35%**), INSTRUCCIÓN PROGRAMADA (**15%**), METODOLOXÍAS BASEADAS EN INVESTIGACIÓN (**5%**), FLIPPED LEARNING (**5%**) e EXAME (**40%**).

O exame terá, 40 preguntas tipo test con 4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas. Deberase acadar

unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía para computar a avaliación continua. En caso de non acadarse ditas cualificacións o estudante perderá a AC. Aqueles estudantes que non sigan ou perdesen a AC, serán cualificados mediante avaliación global.

Avaliación global (AG):

Realizarase un exame global que supón o 100 % de cualificación da materia. Exame tipo test de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0,25 do valor das correctas. Para superar a materia deberase acadar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, optarase por avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc..), considerarase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Piedrola y otros, **Medicina Preventiva y Salud Pública**, 12ª, ELSEVIER, 2015

<https://www.sergas.es/salud pública>,

Bibliografía Complementaria

<http://www.who.int/es/>,

<http://www.msssi.gob.es/>,

<http://enfermeriacomunitaria.org/web/>,

SEMFyC, <https://www.semfyc.es/wp-content/uploads/2016/07/01-recomendaciones.pdf>,

<https://www.aepap.org/grupos/grupo-de-patologia-infecciosa/informacion-para-familias>,

Lizarraga, S. y Ayarra, M., http://www.aepap.org/apapcy/entrevista_motivacional.pdf,

<http://www.elsevier.es/es-revista-atencion-primaria-27-sumario-vol-48-num-s1-S0212656716X70102>,

http://www.juntadeandalucia.es/servicioandaluzdesalud/principal/documentosAcc.asp?pagina=pr_desa_Innovacion5,

<https://www.aepap.org/biblioteca/programa-de-salud-infantil>,

www.seoeme.es/,

www.sennutricion.org,

<http://enfermeriacomunitaria.org/web/>,

<https://extranet.sergas.es/catpb/docs/cas/publicaciones/docs/atespecializada/pdf-2717-es.pdf>,

<https://www.sergas.gal/Asistencia-sanitaria/Estratexia-galega-de-saude-comunitaria-en-atencion-primaria-2023-2027?idioma=es>,

Jose Daniel García Fraga, **El modelo de la atención centrada en la persona**, 9788419849069, 1, Formación Alcalá, 2023

José Ramón Martínez Riera et. al, **Manual práctico de Atención Primaria y Comunitaria**, 9788413827148, 1, Elsevier, 2026

José Ramón Martínez Riera, Rafael del Pino Casado, **Manual práctico de enfermería comunitaria**, 9788491136781, 2, Elsevier, 2020

Amando Martín Zurro, Gloria Jodar Solà, **Atención familiar y salud comunitaria**, 9788413822808, 3, Elsevier, 2023

<https://papps.es/>,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermaría en saúde mental/V53G140V01305

Enfermaría xeriátrica e coidados paliativos/V53G140V01304

Enfermaría materno-infantil/V53G140V01302

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Enfermaría comunitaria I/V53G140V01104

Estatística: Estatística/V53G140V01106

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Ética y legislación				
Materia	Ética y legislación			
Código	11593-53759-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández Ferro, Martín			
Profesorado	Fernández Ferro, Martín Torres Vizcaya, Manuel			
Correo-e	martinfdezferro@yahoo.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Enfermería é unha disciplina dedicada ao trato e coidado directo coas persoas, en ocasións baixo circunstancias de gran complexidade vinculadas á relación entre o profesional sanitario, o paciente e a súa familia. Aquí a ética xoga un papel importante en proporcionar aos profesionais os coñecementos e ferramentas que han de guiar todas as actuacións asistenciais, desde os valores e principios *bioéticos e morais inherentes á dignidade do ser humano e en *concordancia co avance científico e tecnolóxico. Todo este actuar debe de ter a súa correspondencia na lexislación, como *garante duns valores que protexerá, converténdoo en ben xurídico e recoñecéndoo como norma legal.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A1	Coñecer e identificar a estrutura e función do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos
A2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermmería
A3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos
A4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
A5	Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable
B1	RA01 Coñecer e identificar a estrutura e función do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos
B4	RA05 Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable
B7	RA18 Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermmería
B8	RA23 Identificar os factores relacionados coa saúde e os problemas da contorna, para atender ás persoas en situacións de saúde e enfermidade como integrantes dunha comunidade.
B12	RA34 Identificar as características das mulleres nas diferentes etapas do ciclo reprodutivo, no climaterio e nas alteracións que se poden presentar proporcionando os coidados necesarios en cada etapa
B15	RA41 Comprender os cambios asociados ao proceso de envellecer e a súa repercusión na saúde
B18	RA45 Coñecer o Sistema Sanitario Español
C11	RA49 Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia
C12	RA55 Ser capaz de resolver problemas nunha contorna interdisciplinar, desenvolvendo ao máximo tanto as posibilidades creativas e formais, mediante o uso crítico da información, a interpretación e a análise de datos estatísticos básicos, e a aplicación de coñecementos metodolóxicos elementais; integrando as Tecnoloxías da Relación, Información e Comunicación como ferramentas para buscar, xestionar e comunicar información científica, favorecer o traballo colaborativo, apoiar a xestión de información clínica e deseñar propostas innovadoras na práctica enfermeira
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D4	RA08 Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde
D5	RA10 Identificar as respostas psicosociais das persoas ante as diferentes situacións de saúde (en particular a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións adecuadas para proporcionar axuda nas mesmas

D6	RA11 Establecer unha relación empática e respectuosa co/a paciente e familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento
D7	RA12 Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses
D8	RA14 Coñecer e identificar os problemas psicolóxicos e físicos derivados da violencia de xénero para capacitar ao estudiantado na prevención, a detección precoz, a asistencia, e a rehabilitación das vítimas desta forma de violencia
D9	RA16 Comprender desde unha perspectiva ontolóxica e epistemolóxica, a evolución dos conceptos centrais que configuran a disciplina de enfermmería, así como os modelos teóricos máis relevantes, aplicando a metodoloxía científica no proceso de coidar, desenvolvendo os plans de coidados correspondentes
D11	RA20 Capacidade para describir os fundamentos do nivel primario de saúde e as actividades para desenvolver para proporcionar un coidado integral de enfermmería ao individuo, a familia e a comunidade

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Identificar as fontes de información de interese en Ética, Lexislación e xestión do seu contido.	A1		D3 D11
Desenvolvemento da capacidade de aprendizaxe autónoma.	A5		D8 D9
Desenvolvemento da capacidade de razoamento crítico.	A2 A3		D7 D9 D11
Capacidade de compartir a responsabilidade do coidado e a atención da saúde a outros profesionais.	B15 B18		D5 D6
Coñece e aplica os principios de igualdade e dereito á saúde de todas as persoas.	B4 B7 B8 B18	C11 C12	D6
Coñece o marco legislativo español e comunitario no campo da saúde, así como os códigos deontolóxicos correspondentes.	B1 B7 B8 B12 B18	C11 C12	D3
Coñece e respecta o marco de dereitos do paciente e de responsabilidades do profesional sanitario.	B1 B7 B8 B18	C12	
Coñecemento e capacidade para planificar proxectos e recursos humanos e materiais.	A4		D1 D2 D5 D6
Discriminación entre os conceptos de control, garantía e mellora da calidade.	B8	C11	D1 D3 D11
Resolución de problemas e toma de decisións.	A4		D4

Contidos

Tema	
1.- Orixe e Fundamentación da Bioética	1.1 Introducción e historia da Bioética 1.2 A bioética como ponte entre o mundo da ciencia e o mundo dos valores 1.3 Alcance da bioética: modelos explicativos sobre a conduta humana 1.4 Bioética principialista e bioética consecuencialista 1.5 O valor absoluto da persoa humana
2.- Métodos de deliberación e análise ética na práctica clínica	2.1 Metodoloxía para a resolución de problemas bioéticos. 2.2 Toma de decisións na práctica clínica. 2.3 Peculiaridades da asistencia médica en casos de urxencia. 2.4 Análise dos Problemas Éticos. 2.5 Consentimento informado.

3.-Bioética na práctica clínica multidisciplinar	3.1 Modelos de relación clínica ao longo da historia 3.2 A comunicación entre o profesional sanitario, o paciente e a familia 3.3 Autonomía do paciente 3.4 Intimidade, confidencialidade e segredo profesional. 3.5 Obxección de conciencia sanitaria 3.6 Boa Práctica Clínica (BPC) 3.7 Estudo de casos
4.- Comités de Bioética	4.1 Comités de investigación clínica e asistencial 4.2 Comité Nacional de Bioética. 4.3 Estudo de casos
5.-Bioética ao comezo da vida	5.2 En busca da Fertilidade (TRA) 5.3 Análise xenética dos embrións (PGH) 5.4 Maternidade subrogada 5.5 Interrupción voluntaria do embarazo 5.6 Estudo de casos
6.- Bioética ao final da vida	6.1 A Bioética ante a disposición da propia vida. 6.2 Coidados paliativos e coidados terminais 6.3 Eutanasia. 6.4.Sedación paliativa e diferenzas con eutanasia. 6.5.Limitación do esforzo terapéutico. 6.6.Transplantes e doazón de órganos. 6.7 Estudo de casos
7.- Ecoloxía e bioética global	7.1.Ecoloxía, bioética e saúde: ONE HEALTH 7.2 Estudo de casos
8.- Fundamentos xurídicos do Dereito sanitario	8.1. Dereito, ética e deontoloxía 8.2. A norma xurídica e a súa estrutura 8.3. Fontes do Dereito e xerarquía normativa 8.4. A persoa como suxeito de dereitos e obrigas 8.5. A actividade xurídica da persoa no ámbito sanitario 8.6. Conceptos básicos de responsabilidade xurídica 8.7. Tipos de responsabilidade no exercicio sanitario 8.8. Aplicación ao exercicio enfermeiro
9.- Constitución sanitaria, Sistema Nacional de Saúde e lexislación sanitaria básica	9.1. A protección constitucional da saúde 9.2. A chamada «Constitución sanitaria» 9.3. Distribución de competencias en materia sanitaria 9.4. A Lei Xeral de Sanidade 9.5. O Sistema Nacional de Saúde 9.6. Dereitos e deberes dos usuarios e pacientes 9.7. Lei de cohesión e calidade do Sistema Nacional de Saúde 9.8. Transferencias e descentralización sanitarias 9.9. Aplicación á práctica de enfermaría
10.-Lexislación sanitaria autonómica: o sistema sanitario de Galicia	10.1. Marco de competencias sanitarias de Galicia 10.2. A Lei de saúde de Galicia 10.3. O sistema público de saúde de Galicia 10.4. O Servizo Galego de Saúde 10.5. Organización territorial da asistencia sanitaria en Galicia 10.6. Dereitos sanitarios en Galicia 10.7. Deberes dos usuarios e pacientes no sistema sanitario de Galicia 10.8. Humanización, calidade e seguridade na asistencia sanitaria de Galicia 10.9. Aplicación á práctica enfermeira en Galicia
11. Marco xurídico da profesión enfermeira	11.1. Profesións sanitarias reguladas 11.2. Lei de regulación das profesións sanitarias 11.3. Competencias profesionais en enfermaría 11.4. Autonomía profesional e limitacións das competencias 11.5. Traballo en equipo e relacións interprofesionais 11.6. Formación universitaria de grao, posgrao e continua 11.7. Especialidades de enfermaría 11.8. Desenvolvemento profesional e traxectoria profesional 11.9. Asociacións profesionais e ética enfermeira 11.10. Aplicación á práctica enfermeira

12.-Dereitos, autonomía e documentación clínica do paciente	12.1. A autonomía do paciente como principio xurídico 12.2. Lei básica sobre a autonomía do paciente 12.3. Dereito á información sanitaria 12.4. Consentimento informado 12.5. Negativa ao tratamento 12.6. Privacidade, confidencialidade e segredo profesional 12.7. Protección dos datos persoais no ámbito sanitario 12.8. Historia clínica 12.9. Directivas anticipadas e planificación anticipada da atención 12.10. Menores, persoas con discapacidade e pacientes vulnerables 12.11. Aplicación á práctica enfermeira
---	---

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	30	36	66
Estudo de casos	16	20	36
Seminario	15	20	35
Debate	2	6	8
Exame de preguntas obxectivas	1	4	5

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Debate	Charla aberta entre un grupo de estudantes. Pode centrarse nun tema dos contidos da materia, na análise dun caso, no resultado dun proxecto, exercicio ou problema desenvolvido previamente nunha sesión maxistral

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Estudo de casos	Íranse expondo en clase os casos a estudo.
Seminario	Resolveranse as dúbidas do alumnado

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Estudo de casos	Proba na que se presenta unha situación ou problemática xa dada ou que pode darse, partindo dos diferentes factores involucrados, a análise dos antecedentes, condicións, da situación, etc.	30	A1 A3 A4 A5 C11 D1
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.	30	A1 B1 D1 A2 B4 D2 A3 B8 D3 A4 D4 A5 D5 D6 D7 D8 D9 D11
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliar as habilidades adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, opción múltiple, emparellamento de elementos...). Os estudantes seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	40	A2 B1 D1 A3 B4 D2 A5 B12 D3 D4 D5 D6

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase o profesorado expoñerá os horarios de planificación da materias e titorías, e informarase das opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que os estudantes poidan elixir a que mellor se adapte ás súas necesidades.

Asúmese avaliación continua, o rexeitamento desta e a elección da avaliación global comunicarase formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na páxina web.

AVALIDACION CONTINUA (AC)

O 20% das faltas inxustificadas supón a perda do dereito ao AC, teniendo en cuenta as xustificadas: realización de exames, presenza en órganos colexiados, ingreso hospitalario e baixa por enfermidade ou médica (achegando xustificante pertinente).

A nota da AC obtérase sumando as probas desenvolvidas na aula:

1.- ESTUDOS DE CASOS BIOÉTICA (30%);

Consiste na presentación dun traballo sobre o estudo e análise dun artigo relacionado cunha das áreas de estudo.

Cada estudante recibirá un artigo específico, proporcionado polo profesor.

Para a súa preparación, seguiranse as instrucións do profesor na clase.

Esta é unha actividade obrigatoria para o alumnado de EC.

Este traballo escrito individual representa o 30 % da nota total.

Requírese unha nota de 5/10 para aprobar o traballo.

2.- SEMINARIOS DE LEXISLACIÓN (30%) :

Consistirá nun traballo grupal de exposición en clase segundoproposta de temas.

3.- EXAME PREGUNTAS OBXETIVAS (40%) :

As Preguntas obxectivas serán de opción múltiple con 4 opcións de resposta única, cada erro resta 0,25 dos correctos.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía para computar a avaliación continua, incluído o exame, que será de 5/10.

De non alcanzar estas cualificacións, o alumno perderá a AC. Aqueles alumnos que non sigan ou perderan o AC serán cualificados mediante unha avaliación global.

Aqueles alumnos que non sigan ou perderan o AC serán cualificados mediante unha avaliación global.

AVALIACION GLOBAL (AG):

Realizarase un exame global que representa o 100% da cualificación da materia.

Exame de opción múltiple de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das correctas.

Para aprobar a materia é necesario alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

A non superación da materia en calquera das dúas modalidades (AC/AG) na 1ª oportunidade implica que na 2ª oportunidade optarase pola avaliación global.

CON HONRA:

Para discernir a Lista de Honra no caso de idéntica titulación entre varios alumnos, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que os estudantes mostren un comportamento ético adecuado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Beauchamp TL, Childress JF, **Principios da ética biomédica**, 978-84-7399-162-9, 8, Universidad Pontificia Comillas. Madrid, 2025

Busquets Alibés E, **Ética da atención nas ciencias da saúde**, 978-84-254-3977-3, Herder Editorial, 2019

Gracia D, **Fundamentos da bioética**, 978-84-7754-045-8, Eudema. Madrid, 1989

Ramos Pozón S, **Bioética: unha reflexión necesaria para as decisións máis importantes**, 978-84-17376-80-2, Plataforma Editorial, 2018

Consejo General de Colegios Oficiales de Enfermería de España, **Código deontológico y de ética e conduta profesional para a enfermaría**, 2026

Moure E, **Dereito sanitario**, 978-84-1359-994-6, Editorial Colex. Madrid, 2023

Bibliografía Complementaria

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Gestión de enfermería				
Materia	Gestión de enfermería			
Código	11593-53760-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Groba Pérez, Fernando			
Profesorado	Groba Pérez, Fernando Guerra Pérez, Angela			
Correo-e	fgroba@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Enfermería é unha disciplina dedicada ao trato directo coas persoas, en ocasións baixo circunstancias de diversa complexidade relacionadas co binomio Saúde-Enfermidade, ou Vida-Morte. A Xestión en Enfermería é a ferramenta principal para desenvolver os coidados de Enfermería, tanto a nivel individual como colectivo, sobre a base da Valoración, Diagnóstico, Planificación, Execución e Avaliación.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
B12	RA34 Identificar as características das mulleres nas diferentes etapas do ciclo reprodutivo, no climaterio e nas alteracións que se poden presentar proporcionando os coidados necesarios en cada etapa
B13	RA36 Coñecer os aspectos específicos dos coidados do neonato. Identificar as características das diferentes etapas da infancia e adolescencia e os factores que condicionan o patrón normal de crecemento e desenvolvemento
B15	RA41 Comprender os cambios asociados ao proceso de envellecer e a súa repercusión na saúde
D1	RA04 Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/o efectos derivados da súa administración e consumo
D2	RA06 Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan, identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D3	RA07 Identificar os problemas nutricionais de maior prevalencia e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas
D4	RA08 Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde
D5	RA10 Identificar as respostas psicosociais das persoas ante as diferentes situacións de saúde (en particular a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións adecuadas para proporcionar axuda nas mesmas
D6	RA11 Establecer unha relación empática e respectuosa co/a paciente e familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento
D10	RA19 Dirixir, avaliar e prestar os coidados integrais de enfermería, ao individuo, a familia e a comunidade
D11	RA20 Capacidade para describir os fundamentos do nivel primario de saúde e as actividades para desenvolver para proporcionar un coidado integral de enfermería ao individuo, a familia e a comunidade

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Realizar unha Xestión por Procesos Sanitarios: coñecer, comprender e manexar os diferentes	A4	B12	D4
Sistemas de axustes de Riscos, as ferramentas específicas para a xestión dos Procesos Sanitarios:		B13	D5
*IC, *GRDs, IR-*GRDs, *ACGs, *CASEMIX,...		B15	D6
			D10
			D11
Coñecer, comprender e manexar os principais indicadores de Xestión Sanitaria, Recurso Cama			D1
Hospitalaria e os seus deseños de cadro de mando integral.			D2
			D3

Contidos

Tema

Tema 1. Fundamentos da xestión e administración sanitaria

- . Antecedentes históricos e introdución á administración.
- . Evolución das teorías administrativas.
- . Teorías administrativas clásicas.
- . Teorías administrativas modernas e das relacións humanas.
- . O proceso administrativo: planificación, organización, dirección e control.
- . Xestión de coidados e función directiva de enfermaría.

Tema 2. Sistema sanitario, políticas de saúde e modelos de xestión sanitaria

- . Concepto de saúde e determinantes da saúde.
- . Contorna sanitaria.
- . Políticas sanitarias nacionais e autonómicas.
- . Sistema Nacional de Saúde.
- . Sistema Público de Saúde de Galicia (SERGAS).
- . Lei Xeral de Sanidade e marco normativo básico.
- . Modelos comparados de sistemas sanitarios.
- . Modelos de provisión e xestión sanitaria.
- . Financiamento, aseguramiento e provisión de servizos sanitarios (Visión macro).
- . Modelos de contratación e concertación sanitaria.

Tema 3. Xestión dos servizos de enfermaría

- Cultura organizacional.
- . Poder, autoridade, rol e status profesional.
- . Dirección: concepto, ámbitos e límites.
- . Liderado en enfermaría.
- . Comunicación e traballo en equipo.
- . Estruturas organizativas e organigramas.
- . Distribución do traballo.
- . Sistemas de clasificación de pacientes.
- . Dotación de persoal e planificación de recursos humanos.
- . Fundamentos de loxística, compras e xestión de recursos materiais.
- . Fundamentos da xestión administrativa sanitaria.
- . Rexistro da actividade asistencial como ferramenta para a xestión.
- . Conceptos básicos de financiamento, facturación e sistemas de información sanitaria

Tema 4. Xestión de servizos de enfermaría: características e procesos.

1. Cara a unha xestión de Enfermaría Innovadora.
2. Sistemas de Información e a súa aplicación nos coidados enfermeiros.
3. Organización das unidades de Enfermaría.
4. O proceso de cambio na organización.
5. Xestión por procesos de enfermaría.
6. Comunicación na organización.
7. Fundamento de Dirección de RRHH. Descrición de postos de traballo. Xestión por competencias.
8. Fundamento de loxística e Compras. Introdución á xestión de compras e aprovisionamentos.
9. Fundamento de Mercadotecnia. Mercadotecnia presente e futuro. Mercadotecnia estratéxica.

Seminarios prácticos

- SEMINARIOS
- Seminario 1. Organización hospitalaria I
- . Estrutura organizativa do hospital.
 - . Organización dos servizos de enfermaría.
- Seminario 2. Organización hospitalaria II
- . Xestión de recursos humanos e materiais.
 - . Resolución de casos de xestión.
- Seminario 3. Elaboración de protocolos asistenciais I
- . Metodoloxía para o deseño de protocolos.
 - . Procura de evidencia científica.
- Seminario 4. Elaboración de protocolos asistenciais II
- . Desenvolvemento e presentación do protocolo.
- Seminario 5. Xestión do risco clínico
- . Identificación e análise de riscos.
 - . Eventos adversos.
 - . Medidas preventivas.
- Seminario 6. Calidade e seguridade
- . Indicadores de calidade.
 - . Auditoría clínica.
 - . Plans de mellora.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	38	30	68

Obradoiro	8	12	20
Presentación	2	2	4
Estudo de casos	6	8	14
Resolución de problemas de forma autónoma	12	10	22
Exame de preguntas obxectivas	2	20	22

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor/a dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio que o/a estudante ten que desenvolver.
Obradoiro	Realización de actividades que permiten a cooperación de varias materias e enfrontan aos alumnos/as, traballando en equipo, a problemas abertos. Permiten adestrar, entre outras, as capacidades de aprendizaxe en cooperación, de liderado, de organización, de comunicación e de fortalecemento das relacións persoais.
Presentación	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Resolución de problemas de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno/a debe desenvolver a análise e resolución dos problemas e/ou exercicios de forma autónoma.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Obradoiro	Proporanse diferentes dinámicas de traballo (ver metodoloxía) e un proxecto final da materia.
Estudo de casos	Proporáanse dinámica de traballo relacionadas con contidos teóricos
Resolución de problemas de forma autónoma	Proporáanse dinámica de traballo relacionadas con contidos teóricos
Probas	Descrición
Exame de preguntas obxectivas	Exame de preguntas obxectivas. Farase un exame final da materia que se centrará nos contidos impartidos na clase.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Obradoiro	Caso práctico de calidade e seguridade do paciente Valorarase a capacidade para: . Identificar riscos e eventos adversos. . Analizar as súas posibles causas. . Deseñar propostas de mellora. . Aplicar indicadores de calidade e ferramentas de mellora continua. . Integrar os principios de seguridade do paciente na toma de decisións.	20	A4 B15
Estudo de casos	Realizarase seminarios coa entrega de documentación escrita/presentación, por parte dos alumnos relacionados con: 1. Caso práctico de organización e xestión dunha unidade asistencial Valorarase a capacidade para: ☐ Analizar a estrutura organizativa dun servizo ou unidade. ☐ Interpretar organigramas e circuitos asistenciais. ☐ Propoñer unha adecuada distribución de recursos humanos e materiais. ☐ Xustificar as decisións organizativas adoptadas.	15	A4 B12 B13 B15 D1 D2 D3 D4 D5 D6 D10 D11

Resolución de problemas de forma autónoma	Elaboración e presentación dun protocolo asistencial (25%) Valorarase: ☐ A identificación e xustificación do problema. ☐ A procura e selección de evidencia científica. ☐ A estrutura metodolóxica e calidade técnica do protocolo. ☐ A aplicabilidade do protocolo á práctica clínica. ☐ A presentación escrita e a exposición oral.	25		D1 D2 D3 D4 D5 D10 D11
Exame de preguntas obxectivas	AVALIACIÓN CONTINUA Exame de opción múltiple. a. A cualificación mínima requirida para a avaliación continua é de 5,00 puntos sobre 10. b. Un total de 50 preguntas de opción múltiple. c. Só se require unha resposta correcta. d. As respostas incorrectas penalízanse no formato de opción múltiple. Cada resposta incorrecta supón unha dedución de 0,25 puntos. e. As preguntas de opción múltiple terán 4 opcións de resposta e só unha resposta correcta. f. Incluírse todo o programa impartido durante o curso (teoría e dinámica).	40	B13 B15	D1 D2 D3 D4 D5 D6 D10 D11

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de tutoría, e informan as opcións de avaliación (CONTINUA ou GLOBAL), para que elixan a que mais se axúste ás súas necesidades.

Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, que será comunicada formalmente según a metodoloxía establecida publicada na web.

Evaluación Continua (EC):

O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á EC, considerándose faltas xustificadas: a realización das prácticas, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A calificación da EC obtense mediante a suma das probas desenvolvidas na aula: talleres (60%) e EXAME (40%).

Para continuar coa EC os alumnos deberán asistir ás dinámicas cun máximo de ausencias de 2.

Terá que obter unha puntuación mínima de 5 puntos sobre 10 en cada unha das metodoloxías que conforman a avaliación continua.

Evaluación global (EG):

A presente modalidade require da superación dun único exame global que supón o 100%.

- Requisito de nota mínima para superar o exame son 5.00 puntos sobre 10.
- Total de 100 preguntas: 98 preguntas tipo test (1 punto por pregunta) e 2 preguntas de desenvolvemento (1 punto por pregunta).
- Unha soa resposta correcta.
- Penalizan as respostas incorrectas na modalidade tipo test. Cada pregunta non acertada supón un desconto de 0.25 puntos. Tendrán 4 opcións de resposta.

O exame realízase na data establecida no calendario oficial e publicada na web.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, se optará pola modalidade da avaliación global.

MATRICULA DE HONRA:

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica calificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerárase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a calificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de evaluación salvo autorización expresa.

TUTORÍAS:

Os alumnos teñen a súa disposición un horario semanal para a resolución de dúbidas e/ou titorías con *carácter presencial, cuxa solicitude tendrá que axendarse con antelación ao docente do temario a consultar.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Cabo Salvador, J., **□Dirección de Empresas (MBA) Integral: Pública y Privada□**, 978-84-454-1631-0., Centro de Estudios Financieros., 2010

Bibliografía Complementaria

AMAT O., **□Contabilidad y finanzas para no financieros□**, 978-84-234-2671-3, DEUSTO Barcelona, 2008

MUNIZ, R., **□Marketing en el siglo XXI□**, 978-84-368-2393-6, 2010

C Ferrer-Arnedo, MI Gonzalez-Navarro., **Liderazgo enfermero**, 978-84-18465-29-1, 2021

ROSE O. SHERMAN., **The nurse leader coach.**, 978-1-949582-08-8, 2019

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Estatística: Estadística/V53G140V01106

Fundamentos de enfermería/V53G140V01107

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería geriátrica y cuidados paliativos				
Materia	Enfermería geriátrica y cuidados paliativos			
Código	11593-53761-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Mosquera Losada, María Elena			
Profesorado	Mosquera Losada, María Elena Pérez Martín, Javier			
Correo-e	marimosquera@uvigo.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia de "Enfermería Xeriátrica e cuidados paliativos" trata de proporcionar ao alumno o coñecemento das modificacións que se producen no individuo coa idade, desde aspectos non só bio-fisiolóxicos e funcionais senón tamén socio-económicos que teñen neste grupo de poboación unha significación de suma importancia e transcendencia, trata igualmente dos cuidados que deben dispensarse aos anciáns sans e enfermos, así como da actitude adecuada ao dispensar os devanditos cuidados. Tamén engloba os cuidados paliativos desde a perspectiva persoal, social e familiar e abordando os cuidados que se dispensan na devandita situación.			
Esta materia impártese no terceiro curso do Grao de Enfermería, e é unha materia semestral.				

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
TEMA 1: O ENVELLECIMENTO: MARCO CONCEPTUAL. ASPECTOS XERAIS DO ENVELLECIMENTO	1.1: CONCEPTO DE VELLEZ. EDADISMO. MALOS TRATOS NA VELLEZ 1.2: PERFIL DO ANCIÁN EN ESPAÑA 1.3: CONCEPTOS SOCIODEMOGRAFICOS CLAVES EN RELACIÓN Á VELLEZ E O ENVELLECIMENTO POBOACIONAL 1.4: ENVELLECIMENTO DAS POBOACIÓNS 1.5: PROBLEMÁTICA DO ENVELLECIMENTO 1.6: ENVELLECIMENTO SAUDABLE E ENVELLECIMENTO ACTIVO
TEMA 2: ENFERMARÍA *GERONTOLÓGICA	2.1: XERIATRIA E XERONTOLOXIA 2.2: FUNCIÓNS DA ENFERMEIRA XERIÁTRICA 2.3: CUIDADOS ESPECÍFICOS DA ENFERMEIRA XERIATRICA. MODELO VIRGINIA HENDERSON. AXUDAS TÉCNICAS 2.4: ANCIÁN CON DETERIORO COGNITIVO E INTERVENCIÓN COGNITIVA. 2.5 ALIMENTACIÓN NO ANCIÁN
TEMA 3: O CONTEXTO SOCIO-SANITARIO DA POBOACIÓN ANCIÁ	3.1: PLAN XERONTOLÓGICO 3.2: RECURSOS ASISTENCIAIS 3.3: CONCEPTO CRAVES DA DEPENDENCIA 3.4: LEI DE DEPENDENCIA
TEMA 4: NIVEIS ASISTENCIAIS	4.1: CONCEPTO DE NIVEL ASISTENCIAL 4.2 CLASIFICACIÓN DE NIVEIS ASISTENCIAIS 4.3: FUNCIÓNS DA ENFERMARÍA XERONTOLÓXICA NOS DISTINTOS NIVEIS ASISTENCIAIS 4.5 ORGANIZACIÓN DOS CUIDADOS DE ENFERMARÍA DENTRO DAS INSTITUCIÓNS SOCIOSANITARIAS. 4.6: XESTORAS DE CASOS EN ENFERMARÍA XERIÁTRICA.
TEMA 5: TEORÍAS DO ENVELLECIMENTO	5.1. CONCEPTO DE ENVELLECIMENTO 5.2 TIPOS DE CLASIFICACIÓNS DAS TEORÍAS DE ENVELLECIMENTO 5.3 TEORÍAS DO ENVELLECIMENTO

TEMA 6: MODIFICACIÓNS *MORFOFUNCIONALES PSICOSOCIAIS DO ENVELLECIMENTO	E.6.1: CARACTERÍSTICAS XERAIS DA PRESENTACIÓN DE ENFERMIDADES NO PACIENTE ANCIÁN 6.2: CAMBIOS FÍSICOS NO ENVELLECIMENTO E PRESENTACIÓNS ATÍPICAS DAS ENFERMIDADES POR APARELLOS 6.3 CAMBIOS PSÍQUICOS E SOCIAIS NO ENVELLECIMENTO 6.4: CARACTERÍSTICAS XERAIS DA PRESENTACIÓN DE ENFERMIDADES NO PACIENTE ANCIÁN 6.5 TERAPÉUTICA FARMACOLÓXICA NO PACIENTE ANCIÁN
TEMA 7: A PERSOA MAIOR ENFERMA. VALORACIÓN INTEGRAL	7.1: VALORACIÓN XERIÁTRICA 7.2: INSTRUMENTOS Ou ESCALAS DE VALORACIÓN 7.3: VALORACIÓN DA SAÚDE FÍSICA 7.4: VALORACIÓN DA CAPACIDADE FUNCIONAL 7.5: VALORACIÓN DA SAÚDE MENTAL 7.6: VALORACIÓN SOCIAL 7.7.:ANEXOS (ESCALAS) 7.8:TRASTORNOS NEUROCOGNITIVOS.
TEMA 8: O ANCIÁN FRÁXIL	8.1 TIPOS DE PACIENTES EN XERIATRÍA 8.2 O ANCIÁN FRÁXIL. ABORDAXE
TEMA 9: GRANDES SÍNDROMES XERIÁTRICAS	9.1: CONCEPTO DE SD XERIÁTRICO 9.2: CLASIFICACIÓN DAS SÍNDROMES XERIÁTRICAS 9.3: SÍNDROMES XERIÁTRICAS.
TEMA 10: COIDADOS PALIATIVOS	10.1 PASADO E ACTUALIDADE DOS COIDADOS PALIATIVOS 10.2 ENFERMERIA E COIDADOS PALIATIVOS FUNCIONS 10.3 ATENCIÓN NOS ÚLTIMOS DÍAS. AGONÍA 10.4 DUELO DEFINICIÓN. FASES E MANIFESTACIONS 10.5 DUELO PATOLÓXICO 10.6 APOIO PSICOSOCIAL A LA FAMILIA 10.7 EUTANASIA

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Resolución de problemas	12	17	29
Estudo de casos	10	13	23
Traballo tutelado	8	2	10
Foros de discusión	0	9.5	9.5
Debate	6	0	6
Seminario	3	0.9	3.9
Lección maxistral	13	42	55
Exame de preguntas obxectivas	1	3	4
Resolución de problemas e/ou exercicios	2.6	7	9.6

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O estudante debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase empregar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Traballo tutelado	O estudante, de maneira individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma dos estudantes que inclúe a procura e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Foros de discusión	Foros no que se propón o estudante que opine sobre diferentes conceptos da materia. E no que tamén debe reflexionar e opinar de forma asertiva sobre a visión do resto dos compañeiros.
Debate	Actividades grupais, no que os estudantes expoñen a súas ideas e argumentaas sobre un tema relacionado que materia. Da mesma forma escoitan outras ideas e argumentnos co fin de ter diferentes visións e por tanto enriquezase o seu campo de coñecementos. O debate estará moderado polo profesor para orientar e conducir o debate dentro do campo profesional.
Seminario	Exposición por parte do profesor dun tema relacionado coa materia e que complementa e enriquece o coñecemento dos estudantes en relación co campo da Enfermería Xeriátrica.

Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
-------------------	--

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas	O estudante deberá resolver exercicios proposto que se remitiron por correo electrónico e que servirán par manter unha discusión que o docente non que se reflexionará sobre conceptos craves desta materia. Tamén deberá calcular extraendo datos do INE diferentes índices e taxas relacionadas co envellecemento en España
Estudo de casos	O estudante debora resolver diferentes casos propostos polo profesor en grupo e de forma individual relacionados que materias (determinar os coidados máis adecuados en diferentes situacións clínicas que se manifestan en Xeriatria, saber aplicar escalas de valoración das AVD e sobre o estado Cognitivo, etc)
Traballo tutelado	O estudante desenrolará na clase en grupo sendo titorizada polo docente, diversos exercicios sobre envellecemento activo, organización dos coidados en de centros xeriátricos, etc.
Foros de discusión	Estableceranse diferentes foros de discusión, sobre conceptos importantes en xeriatria incluído o campo dos coidados paliativos

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Resolución de problemas	Proba na que o estudante debe solucionar unha serie de problemas e/ou exercicios nun tempo/condicións establecido/as polo profesor. Desta maneira, o estudante debe aplicar os coñecementos que adquiriu.	20	
Estudo de casos	Proba na que se presenta unha situación ou problemática xa dada ou que pode darse, partindo dos diferentes factores involucrados, a análise dos antecedentes, condicións, da situación, etc.	20	
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escrita	10	
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os estudantes seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades. Restarase 1 correcta por cada 2 fallos	15	
Resolución de problemas e/ou exercicios	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas directas sobre un aspecto concreto. Os estudantes deben responder de maneira directa e breve en base aos coñecementos que teñen sobre a materia.	35	

Outros comentarios sobre a Avaliación

I. SISTEMA DE AVALIACIÓN

O primeiro día de clase o profesorado expón a planificación da materia e os horarios de titoría, e informa sobre as opcións de avaliación (**CONTINUA OU GLOBAL**), para que o estudantado elixa a que mellor se adapte ás súas necesidades.

Presupónse a avaliación continua. O rexeitamento desta e a elección da avaliación global deberán comunicarse formalmente segundo o procedemento establecido para tal fin e publicado na páxina web.

Evaluación continua (EC)

ECTI (54%) + ECTG (6%) + ECF (40%) = EC (100% - 10 puntos)

ECTI: Traballo individual: 54% (5,4 puntos)

- Desenvolvemento de Concepto profesional de Vellez (0,25 puntos)
- Exercicio sobre valores estatísticos relacionados con xeriatria (0,15 puntos)
- Caso práctico sobre escalas de valoración xerátrica (2 puntos). Para superar esta proba será necesario obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que non alcancen dita puntuación serán avaliados

mediante o sistema de avaliación global.

- Caso práctico relacionado co tema 6, 8 e 9 (1,5 puntos). Para superar esta proba será necesario obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que non alcancen dita puntuación serán avaliados mediante o sistema de avaliación global.
- Dúas probas parciais, preguntas curtas. Para superalas, se precisará en cada unha delas chegar a 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que saquen menos de 5 puntos nunha ou ambas as probas pasarán a avaliarse polo sistema de avaliación global.

T1-T2-T3 (0,75 puntos)

T4-T5-T7 (0,75 puntos)

ECTG: Traballo grupal 6% (0,6 puntos)

- Proxecto envellecemento activo (0,15 puntos)
- Exercicio Deterioro Cognitivo (0,15 puntos)
- Planificación traballo TCAE centro de atención sociosanitaria en persoas maiores (0,15 puntos)
- Reflexión profesional sobre coidados paliativos (0,15 puntos)

ECF: Exame final 40% (4 puntos) □ Non se permitirá ningún tipo de material. Para superalo, se precisará chegar a 5 sobre 10. O alumnado que obteña menos de 5 puntos deberán volver a examinarse na 2ª oportunidade de forma global. O exame constará de:

- Preguntas curtas (2,5 puntos)
- 30 preguntas tipo test. Cada resposta correcta terá un valor de 0,05 puntos, mentres que cada resposta incorrecta restará 0,0125 puntos. As preguntas non respondidas non penalizan.

Evaluación Global (EG)

Non se permitirá ningún tipo de material.

Consiste nunha proba final que suporá o 100% da nota:

- 70% (7 puntos) □ 1 caso práctico sobre escalas e 4 preguntas curtas sobre contidos da materia
- 30% (3 puntos) □ 60 preguntas tipo test. Cada resposta correcta terá un valor de 0,05 puntos, mentres que cada resposta incorrecta restará 0,0125 puntos. As preguntas non respondidas non penalizan.

Para superar esta proba, se precisará obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos.

Os estudantes serán avaliados por avaliación continua (sempre que cumpran co criterio de asistencia), salvo que soliciten de forma formal, e segundo os procedementos establecidos, que desexan avaliarse de forma global.

Calquera estudante que falte a un 20% das clases sen causa xustificada en base á normativa vixente, perderá a opción de avaliación continua.

Na **segunda oportunidade** o estudante será avaliado polo sistema de avaliación global.

II. NORMAS XERAIS

Para superar a materia é necesario sacar unha nota igual ou superior a 5 puntos nunha escala de 0 a 10.

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

III. COMPROMISO ÉTICO

Espérase que o alumnado mostre un comportamento ético adecuado. En caso de detectar copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc., considerarase que o estudante non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación na oportunidade de avaliación correspondente será de suspenso (0,0). No se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante las pruebas de evaluación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Mosquera Losada, ME; Pérez Martín, J., **MANUAL DE ENFERMERIA GERIATRICA**, 14, Escuela Enfermería Povisa, 2025/2026

Bibliografía Complementaria

Abianza soler, P y Rodríguez Mañas, L., **Tratado de medicina geriátrica**, 978-84-91136-9-81, 2, ELSEVIER, 2020

Martínez Cruz, MB; Monleón Just, M; Carretero Lanchas Y. y García-Baquero Merino, MT, **Enfermería en cuidados paliativos y al final de la vida**, 978-84-91136-6-82, 2, ELSIEVER, 2022

Williams, P., **Enfermería geriátrica**, 978-84-911379-93, 1, S.A. ELSEVIER ESPAÑA, 2020

Gil Gregorio, P. et al, **Manual de buena práctica en cuidados a las Personas Mayores.**, 978-84-7867-222-6, 2, SOCIEDAD ESPAÑOLA DE GERIATRÍA Y GERONTOLOGÍA, 2015

Eckman, M., **Enfermería Geriátrica**, 978-607-448-277-5, 2, Manual moderno, 2012

Cantero Molinero, C et al, **Protocolos de actuación. Residencias de personas mayores Servicio Foral Residencial**, 1, DIPUTACION FLORAL DE BIZKAIA, 2011

Gil Gregorio, P. et al, **MANUAL DEL RESIDENTE EN GERIATRIA**, 978-84-695-0862-6, 1, SOCIEDAD ESPAÑOLA DE GERIATRÍA Y GERONTOLOGÍA, 2011

Bermerjo García, L., **Envejecimiento activo y actividades socioeducativas con personas mayores**, 978-84-9835-308-2, 1, Editorial Panamericana, 2010

Muñoz Marrón, E. et al, **Estimulación cognitiva y rehabilitación neuropsicológica**, 978-84-9788-862-2, 1, UOC (UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA), 2009

Kaplan, R; Jauregui, JR. y Rubil. RK., **Grandes Síndromes Geriátricos.**, 978-987-24275-8-0, 1, EDICIONES MEDICAS SRL., 2009.

Hueros Iglesias, A., et al., **Atender a una persona con Alzheimer**, 978-84-691-5526-4, 1, CEAFA, 2008

SENPE - SEGG, **Valoración nutricional en el anciano**, 978-84-95364-55-5, 1, GALENICAS-NIGRA TREA, 2007

Servicio Regional de Bienestar Social Comunidad de Madrid, **Guía de protocolos y documentación para residencias geriátricas de la Comunidad de Madrid. Protocolos Asistenciales en Residencias de Mayores**, 1, COMUNIDAD DE MADRID, 2007

Perez Serrano, G., **Intervención y desarrollo integral en personas mayores**, 84-7991-180-8, 1, ED. UNIVERSITAS, SA, 2006

Millán-Calenti, JC, **Principios de Geriatria y Gerontología**, 84-481-4539-9, 1, Mc GRAW HILL Interamericana, 2006

Xunta de Galicia, **Vida y libertad: el derecho a una muerte digna**, CONSELLERIA DA PRESIDENCIA, 2006

Herrera Carranza, J. y Montero Torrejón, JC, **Atención Farmacéutica en geriatría**, 97-88-481748-1-54, 1, S.A. ELSEVIER ESPAÑA, 2005

Giro Mirand, J., **Envejecimiento Activo - Envejecimiento en Positivo**, 84-96487-11-3, 1, UNIVERSIDAD DE LA RIOJA, 2006

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermería clínica III/V53G140V01301

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Enfermería comunitaria I/V53G140V01104

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Enfermería clínica I/V53G140V01204

Enfermería comunitaria II/V53G140V01206

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermería clínica II/V53G140V01205

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas clínicas I				
Materia	Prácticas clínicas I			
Código	11593-53762-S			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Álvarez Fernández, Félix			
Profesorado	Álvarez Fernández, Félix			
Correo-e	falvarez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición das competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos básicos de Enfermería, con base na fisiopatología e utilización de produtos sanitarios.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
C11	RA49 Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia
C12	RA55 Ser capaz de resolver problemas nunha contorna interdisciplinar, desenvolvendo ao máximo tanto as posibilidades creativas e formais, mediante o uso crítico da información, a interpretación e a análise de datos estatísticos básicos, e a aplicación de coñecementos metodolóxicos elementais; integrando as Tecnoloxías da Relación, Información e Comunicación como ferramentas para buscar, xestionar e comunicar información científica, favorecer o traballo colaborativo, apoiar a xestión de información clínica e deseñar propostas innovadoras na práctica enfermeira
D6	RA11 Establecer unha relación empática e respectuosa co/a paciente e familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento
D7	RA12 Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses
D10	RA19 Dirixir, avaliar e prestar os coidados integrais de enfermería, ao individuo, a familia e a comunidade

Resultados previstos na materia		
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Ser capaz de prestar coidados ó paciente, establecendo con él/ela e a súa familia, unha actitude empática, e que garanta a confidencialidade, privacidade e dignidade.	C11 C12	D6 D7 D10
Ser capaz de prestar coidados ó paciente, establecendo con él/ela e a súa familia, unha actitude empática, e que garanta a confidencialidade, privacidade e dignidade.	C11	D6

Contidos	
Tema	
Rotatorio de prácticas preprofesionales que permiten a aplicación e adquisición de competencias dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermería á práctica clínica, en centros hospitalarios, sociosanitarios e de Atención Primaria.	Realización das actividades referidas os períodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais. Coidados da alteración das necesidades básicas. Técnicas e procedementos de enfermaría básicos.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	2	1	3
Prácticum, Practicas externas e clínicas	180	0	180
Cartafol/dossier	2	1	3
Seminario	30	8	38
Informe de prácticas, prácticum e prácticas externas(Repetida non usar)	0	1	1

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Rotatorio de prácticas preprofesionales que permiten a aplicación dos coñecementos teóricos e metodolóxicos de Enfermería á práctica clínica, en centros asistenciais e sociosanitarios.
Cartafol/dossier	Entrega dun cartafol por cada periodo de practicas realizado
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Axudar e guiar ao estudante na elaboración dun cartafol posterior no que reflicta as características da empresa, institución sanitaria ou sociosanitaria onde realizou as prácticas, e describir as tarefas e funcións desenvolvidas durante proceso de formación práctica.
Seminario	

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Prácticum, Practicas externas e clínicas	(*)Rotatorio de prácticas preprofesionales que permiten la aplicación de los conocimientos teóricos y metodológicos de la Enfermería a la práctica clínica, en centros asistenciais y sociosanitarios.	70	C11 C12	D6 D7 D10
Cartafol/dossier	(*) El estudiante presentará al finalizar el período correspondiente el portafolios, en el que se incluye el cumplimiento de objetivos, relación con el equipo profesional, con paciente y familia, así como una valoración global de su estancia. Reflejará su percepción sobre el grado de dificultad de las intervenciones realizadas.	10		D6
Seminario	(*)Actividades desarrolladas aplicando conocimientos teórico / prácticos. Evaluación de competencias adquiridas.	20	C11 C12	D6 D7 D10

Outros comentarios sobre a Avaliación

As prácticas clínicas I están vinculadas a dous períodos, un en hospitalización ou centro sociosanitario e outro en atención primaria. Serán períodos de 4 e 3 semanas.

No período de 4 semanas, a primeira das semanas destinarase á realización de seminarios teórico prácticos no hospital.

É de entrega obrigatoria, o portafolios/dossier e o rexistro de control de presencialidade nas unidades, antes de 5 días tras a finalización de cada período. O incumprimento da entrega do portafolios en cada rotación, supoñerá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidade, supoñerá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitiranse un máximo de 4, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia. A ausencia de máis de 4 días, conlevará a repetición completa do período en cuestión. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI).

Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, o expediente académico na data en cuestión.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Galarreta Alperete, S; Martín García, C.,, **ENFERPEDIA. TÉCNICAS Y PROCEDIMIENTOS DE ENFERMERÍA**, 9788411065276, Editorial Médica Panamericana,, 2026

Lewis, Hagler, Bucher, Heitkemper, Hardin, Kwong and Roterts, **GUÍA PRÁCTICA DE ENFERMERÍA MÉDICO-QUIRÚRGICA: EVALUACIÓN Y ABORDAJE DE PROBLEMAS CLÍNICOS**, 9788491132462, Elsevier, 2018

Sarah Renton, Claire McGuinness and Evelyn Strachan, **Procedimientos de enfermería clínica**, 9788491139058, Elsevier, 2021

Bibliografía Complementaria

NANDA INTERNACIONAL, **DIAGNÓSTICOS ENFERMEROS. DEFINICIONES Y CLASIFICACIÓN**, 9788413827612, Elsevier, 2023/2024

Recomendaciones

Materias que continúan o temario

Introducción á enfermaría clínica/V53G140V01201

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105
